

Beleidsdraaiboek Blauwtong

Versie 2.0
Mei 2016

Wanneer er verschijnselen worden gezien die kunnen wijzen op blauwtong, neem contact op met de NVWA via het landelijk meldpunt voor dierziekten:

045- 546 31 88

Dit nummer is 24 uur per dag en 7 dagen per week bereikbaar.

Voor dierhouders, dierenartsen en laboratoria geldt een meldplicht voor verschijnselen van blauwtong.

Als u een besmettelijke ziekte onder uw dieren heeft die aangifteplichtig is en dit niet meldt, bent u medeverantwoordelijk voor de verspreiding van de dierziekte.

Inhoudsopgave beleidsdraaiboek blauwtong

1. INLEIDING	6
1.1 Het beleidsdraaiboek.....	6
1.2 Leeswijzer	7
2. BLAUWTONG ALGEMEEN	8
2.1 Het virus.....	8
2.1.1 Insleeproutes.....	8
2.1.2 Klinische symptomen	9
2.1.3 Diagnostiek	9
2.2 De vector	10
2.2.1 Culicoides in Nederland	10
2.2.2 Culicoides als vector.....	10
2.2.3 Levenscyclus culicoides	10
2.2.4 Verspreiding culicoides	11
2.3 Epidemiologie blauwtong.....	11
2.4 Uitbraak.....	12
2.4.1 Gebiedsbesmetting.....	12
2.5 Overwintering	13
2.6 Bestrijding blauwtong	14
3. JURIDISCHE BASIS.....	15
3.1 Belangrijkste spelers dierziektebestrijding.....	15
3.2 Juridisch kader.....	15
3.3 Hoofdlijnen Nederlands rechtskader	16
3.4 Dierziekten elders	17
3.5 Internationale context.....	17
3.5.1 World Organisation for Animal Health (OIE)	17
3.5.2 Europese Unie.....	18
4. CRISISORGANISATIE	20
4.1 Crisisorganisatiestructuur	20
4.1.1 Departementale Crisisorganisatie	20
4.1.2 NVWA Incident- en Crisiscentrum (NVIC).....	21
4.1.3 Regionale Crisisorganisatie.....	21
4.2 Overige draaiboeken	22
4.3 Financiële voorzieningen	23
4.3.1 Kosten en financiering van de bestrijding.....	23
4.3.2 Inkomsten van het Diergezondheidsfonds.....	23
4.4 Middelen.....	24
4.4.1 Personeel	24
4.4.2 Expert teams	24

4.5 Training van personeel	26
4.6 Oefeningen	26
4.7 Meldplicht.....	26
5. COMMUNICATIE.....	27
5.1 Communicatiestrategie.....	27
5.2 Communicatiedoelgroepen en -doelstellingen.....	27
5.2.1 Algemeen.....	27
5.2.2 Communicatiedoelgroepen.....	28
5.2.3 Communicatiedoelstellingen.....	28
6. FASEN EN SCENARIO'S.....	30
6.1 Fasen en scenario's	30
6.1.1 Normale fase.....	30
6.1.2 Aandacht fase.....	31
6.1.3 Verdenkingsfase.....	31
6.1.4 Crisisfase	31
6.1.5 Fase van buitengewone omstandigheden	31
6.1.6 Afbouwfase.....	32
6.2 Mogelijke beleidsinstrumenten per fase.....	33
6.2.1 Normale fase (scenario A en B).....	33
6.2.2 aandacht fase (scenario's C, D, E en F).....	33
6.2.3 Crisisfase (scenario H).....	33
7. MAATREGELEN BIJ UITBRAAK BLAUWTONG.....	34
7.1 Maatregelen vóór uitbraakbevestiging	34
7.2 Maatregelen bij een uitbraak.....	34
7.2.1 Gebiedsmaatregelen	34
7.2.2 Vervoersmaatregelen.....	36
7.2.3 Insecticiden	37
7.2.4 Vaccinatie	37
7.2.5 Maatregelen op en om het bedrijf.....	37
7.3 Maatregelen bij endemische situatie	38
7.4 Maatregelen intracommunautair verkeer en derde landen.....	38
8. MONITORING	39
8.1 Doel en middelen	39
8.1.1 Doelstelling.....	39
8.1.2 Middelen.....	39
8.1.3 Geografische eenheden	39
8.2 Monitoringsprogramma's.....	39
8.2.1 Klinische monitoring.....	39
8.2.2 Laboratoriumonderzoek.....	40
8.2.3 Monitoring voor verkrijgen vrijstatus	40
8.2.4 Surveillance voor behoud vrijstatus	40
8.2.5 Knuttenmonitoring.....	40
9. VACCINATIE	42

9.1 Inleiding	42
9.2 Doelstellingen vaccinatie.....	42
9.3 Het vaccin	43
9.4 Vaccinatiestrategie.....	43
10 NIET-COMMERCIEEL GEHOUDEN HERKAUWERS	44
10.1 Kinderboerderijen, dierentuinen, hobbyhouders	44
10.1.1 Maatregelen	44
10.1.2 Communicatie	44
10.2 Wilde dieren en natuurterreinen	44
10.2.1 Risicoanalyse	44
10.2.2 Overleg natuur	44
10.2.3 Voor blauwtong vatbare wilde fauna.....	45
10.2.4 Maatregelen wilde herkauwers	45
10.2.5 Monitoring	45
10.3 Laboratoria met gevoelige diersoorten	45
10.3.1 Inleiding.....	45
10.3.2 Maatregelen	45
10.3.3 Communicatie	46
11. VOLKSGEZONDHEID	47
BIJLAGEN	48
BIJLAGE 1: AFKORTINGEN EN DEFINITIES	48
BIJLAGE 2: SAMENSTELLING OVERLEGSTRUCTUUR.....	50

1. Inleiding

1.1 Het beleidsdraaiboek

Blauwtong is een vectorgebonden virusziekte van herkauwers. Blauwtong is geen zoönose; mensen worden niet ziek van het BTV. In het najaar van 2006 is in noordwest Europa (waaronder Nederland) blauwtong uitgebroken. Blauwtong kwam in de EU tot 2006 slechts voor in Spanje, Griekenland, Frankrijk, Portugal, Italië en op Cyprus. Het type waarmee Nederland geconfronteerd werd, werd voor die tijd alleen aangetroffen in Afrika en het Caribische gebied. Door deze uitbraak werd duidelijk dat ook de noordelijke lidstaten van de Europese Unie (EU) risico's lopen met betrekking tot blauwtong. Dit gaf aanleiding tot het opstellen van een draaiboek.

Het beleidsdraaiboek blauwtong is gebaseerd op de toepasselijke Europese regelgeving, te weten [Richtlijn 2000/75/EG](#) van de Raad van 20 november 2000 tot vaststelling van specifieke bepalingen inzake de bestrijding en uitroeiing van blauwtong (PbEG 2000, L 327) (hierna [Richtlijn 2000/75/EG](#)) en [Verordening \(EG\) nr. 1266/2007](#) van de Commissie van 26 oktober 2007 tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen voor [Richtlijn 2000/75/EG](#) van de Raad wat betreft bestrijding, monitoring, surveillance en beperkingen op de verplaatsingen van bepaalde dieren van vatbare soorten in verband met blauwtong (PbEG 2007, L 283) (hierna: [Verordening 1266/2007](#)). Daarnaast is bij het opstellen van dit draaiboek gebruikt gemaakt van verschillende Europese werkdocumenten, zoals SANCO/10006/2007 ("Working document on harmonised and enhanced response to bluetongue outbreaks in the EU") en SANCO/10581/2006 ("Rev 4 Working Document on bluetongue monitoring and surveillance in the EU"). Bovendien is gebruik gemaakt van de ervaringen die opgedaan zijn bij de uitbraken van blauwtong in Nederland en van de uitgebreide ervaring van de zuidelijke lidstaten.

Het draaiboek voldoet aan de Europese verplichtingen en is daarnaast een handleiding voor een effectief en zorgvuldig optreden van het Ministerie van Economische Zaken bij een uitbraak van blauwtong. Dit draaiboek dient enerzijds als "checklist" voor te overwegen maatregelen bij een uitbraak en anderzijds worden de verschillende maatregelen en de beleidsbeslissingen onderbouwd en toegelicht.

Een draaiboek is een dynamisch geheel. De input van stakeholders, ervaringen met dierziekte-uitbraken en oefeningen, veranderende regelgeving, veranderende opvattingen en wetenschappelijke inzichten zijn in dit draaiboek verwerkt. Op basis van nieuwe reacties en nieuwe inzichten zal het beleidsdraaiboek, indien nodig, worden geactualiseerd.

Overigens kan er zich in een crisis altijd een situatie voordoen waarin het nodig blijkt om af te wijken van de beschreven maatregelen. Aan het draaiboek kunnen derhalve geen rechten ontleend worden.

1.2 Leeswijzer

Het beleidsdraaiboek start met een omschrijving van de ziekte blauwtong en het virus. In het daarop volgende hoofdstuk (hoofdstuk 3) wordt de juridische basis beschreven, zowel nationaal (de Gezondheids- en welzijnswet voor Dieren - GWWD) als internationaal (o.a. EU Richtlijn en Verordening). Hoofdstuk 4 beschrijft in het algemeen de opbouw van de crisisorganisatie. De communicatie van dierziektebestrijding, met verwijzing naar het handboek "Communicatie bij crisis", is terug te vinden in hoofdstuk 5. In de hoofdstukken 6 en 7 worden de verschillende fasen, scenario's, beleidsinstrumenten en maatregelpakketten toegelicht. Vervolgens is in dit draaiboek een hoofdstuk over monitoring en surveillance opgenomen (hoofdstuk 8). Monitoring en surveillance spelen bij een uitbraak van blauwtong, zo mogelijk, een nog grotere rol dan bij uitbraken van andere dierziekten, zoals MKZ en KVP. Hoofdstuk 9 behandelt vaccinatie en in hoofdstuk 10 komen de verschillende specifieke houderijen (hobbydieren, dierentuinen e.d.) aan de orde. Tot slot gaat hoofdstuk 11 kort in op de volksgezondheid. In de bijlagen komen de afkortingen en definities aan bod en de samenstelling van overlegstructuren.

In het draaiboek wordt hier en daar gebruik gemaakt van meer of minder ingeburgerde specialistische termen. Voor de leesbaarheid zijn niet alle termen ter plekke verklaard, maar deels in de lijst met definities in de bijlage opgenomen.

2. Blauwtong algemeen

Blauwtong is een infectieuze, vectorgebonden virusziekte van herkauwers, die op meerdere plaatsen in de wereld voorkomt. Het virus wordt via een vector (Culicoides-soorten, oftewel knutten) overgebracht van het ene naar het andere dier. De ziekte is vernoemd naar één van de symptomen die als gevolg van deze ziekte kunnen optreden, namelijk de blauwe tong.

Alle herkauwers (o.a. schapen, geiten, runderen, herten, reeën, buffels, kamelen en lama's) zijn gevoelig voor het blauwtongvirus (BTV). Vooral schapen kunnen ernstig ziek worden en zelfs sterven. Bij andere herkauwers verloopt de ziekte veel milder. De vector heeft een grotere voorkeur voor runderen dan voor schapen om zich te voeden, waardoor runderen een belangrijkere rol spelen in de epidemiologie van blauwtong. Omdat runderen het natuurlijk reservoir vormen van het virus, zijn zij zeer geschikt om de aanwezigheid van het virus in een regio aan te tonen.

De ziekte is niet gevaarlijk voor mensen. Dieren die geen herkauwer zijn, lopen ook geen risico. Bijvoorbeeld paarden, pluimvee, varkens, honden en katten worden niet ziek van BTV.

2.1 Het virus

BTV is een RNA-virus uit de familie van de Reoviridae, en van het geslacht Orbivirus. Van BTV zijn 24 typen bekend, die variëren in bijvoorbeeld ziekteverwekkend vermogen en antigene structuur.

Tot 2006 kwamen in Europa alleen de serotypen 1, 2, 4, 9 en 16 voor. In 2006 en navolgende jaren heeft zich in Nederland, België, Duitsland en Frankrijk een uitbraak van blauwtong serotype 8 voorgedaan. Opmerkelijk is dat dit virustype tot 2006 met name voorkwam in Afrika en het Caribische gebied. Het is onduidelijk hoe BTV in 2006 Noord Europa is binnengekomen.

2.1.1 Insleeproutes

Voor de insleep van het BTV in een bepaald gebied, werd in eerste instantie alleen rekening gehouden met de import van besmette herkauwers en besmette levende producten van herkauwers (sperma, eicellen, embryo's). De insleep via besmette knutten bleek ook mogelijk. De European Food and Safety Authority (EFSA) heeft in 2006 een onderzoek gedaan naar blauwtong. In het rapport (Scientific Opinion on Bluetongue) onderscheidt EFSA de volgende insleeproutes, via:

- besmette herkauwers,
- import van besmette levende producten van herkauwers (sperma, eicellen en embryo's),
- besmette knutten, die zich verspreiden via wind, transportmiddelen, op dieren (herkauwers of niet-herkauwers), verpakkingen of transportmiddel van andere producten (groenten, planten),
- vervuild of onvoldoende geïnactiveerd vaccin.

2.1.2 Klinische symptomen

BTV veroorzaakt slijmvliesontstekingen, bloedingen en oedeem. Dit zien we voornamelijk in de tong, lippen en kop van dieren. Het virus vermeerderd zich in bloedvormende organen en in de cellen die de binnenbekleding vormen van bloedvaten. Beschadiging van de bloedvaten leidt tot bloedstolling, bloedingen en oedeem. Als het oedeem ernstig is en het de bloedtoevoer belemmert, kan zuurstoftekort in de weefsels ontstaan met als gevolg een blauwe tong.

Blauwtong geeft voornamelijk klinische symptomen bij schapen. Bij runderen en geiten verloopt de ziekte meestal zonder symptomen. De klinische symptomen van blauwtong zijn zeer variabel. Bekende symptomen bij schapen zijn een blauwe tong, koorts, toegenomen speekselproductie, traanogen, waterige neusuitvloeïng, overmatige likbewegingen en kreupelheid.

Runderen kunnen de volgende symptomen vertonen; laesies aan het neusslijmvlies, speekselen, koorts, oogontsteking, slecht kunnen slikken, neusuitvloeïng, algehele malaise en kreupelheid.

2.1.3 Diagnostiek

De diagnostiek van blauwtong begint ermee dat de veehouder ziekteverschijnselen opmerkt en de dierenarts waarschuwt. De dierenarts kan op basis van de verschijnselen besluiten dat hij blauwtong niet kan uitsluiten. De veehouder en de dierenarts hebben de plicht dit melden aan de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA); blauwtong is een aangifte- en bestrijdingsplichtige dierziekte. Op basis van de melding stuurt de NVWA een specialistenteam naar het bedrijf. Afhankelijk van de bevindingen van de dierenarts van de NVWA (officiële dierenarts) wordt materiaal opgestuurd voor diagnostiek. De klinische waarschijnlijkheidsdiagnose wordt bevestigd in het nationaal referentielaboratorium van het CVI te Lelystad.

Voor de diagnostiek staat een aantal tests ter beschikking. In de onderstaande tabel zijn deze weergegeven.

<i>Test</i>	<i>Materiaal</i>	<i>Aantonen van</i>	<i>Positief</i> <i>(dagen na infectie van een dier)</i>	<i>Doorlooptijd</i> <i>test¹</i> <i>(indicatie)</i>
Klinische inspectie	Elke herkauwer	Symptomen	Vanaf minimaal 4 dagen na infectie	n.v.t.
ELISA	Serumbloed	Antilichamen	Vanaf 11 dagen na infectie	1 dag
PCR	Bloed	Antigeen (viraal RNA)	Vanaf 4 dagen na infectie	2 dagen
Virus isolatie	Bloed	Antigeen (levend virus)	Vanaf 6 dagen na infectie	7-21 dagen

Tabel 1: Diagnostische tests

¹ Na ontvangst van het materiaal op het laboratorium

2.2 De vector

BTV wordt overgebracht door knutten (Orde Diptera, Familie Ceratopogonidae, Genus Culicoides). Knutten zijn kleine steekvliegen, 1-3 mm, die verwant zijn aan muggen. Knutten komen wereldwijd voor, van de tropen tot de toendra's. 96% van de 1270 bekende soorten wereldwijd voeden zich met het bloed van zoogdieren (inclusief de mens), vogels en reptielen. Enkel vrouwelijke knutten voeden zich met bloed, mannelijke knutten steken niet. Voor zover bekend zijn alleen knutten een vector voor het BTV.

2.2.1 Culicoides in Nederland

Bij onderzoeken naar de voorkomende Culicoides in Nederland, zijn 26 soorten aangetroffen. Hiervan maakt 98% onderdeel uit van drie "soortencomplexen" (een aantal soorten dat erg nauw verwant met elkaar is); zes soorten binnen het pulicaris complex (*C. punctatus*, *C. newsteady sensu*, *C. halophilus*, *C. pulicaris*, *C. lupicaris* en *C. impunctatus*), twee soorten binnen het obsoletus complex (*C. obsoletus*, *C. scoticus*), drie soorten binnen het nubeculosis complex (*C. nubeculosis*, *C. stigma* en *C. riethi*) en de "zelfstandige soorten" *C. dewulfi*, *C. chiopterus*, *C. salinarius*, *C. festivipennis*, *C. circumscriptus* en *C. achrayi*.

In Nederland komen *C. obsoletus/scoticus*, *C. punctatus*, *C. chiopterus*, *C. dewulfi* en *C. pulicaris* het meeste voor.

2.2.2 Culicoides als vector

Behalve de directe overlast door het "bloedvoeden", kan een aantal soorten knutten ook bepaalde veroorzakers van ziekten overbrengen (dan zijn ze vector). Voorbeelden van vectoroverdraagbare ziekten zijn Blauwtong (BT), Lumpy Skin Disease (LSD), Akabane virus (AKAV), Equine Encephalosis Virus (EEV), Afrikaanse paardenpest (APP), Schmallenbergvirus (SBV) en Epizootic Haemorrhagic Disease (EHD).

Het aantal soorten Culicoides dat vector kan zijn, is relatief klein: ongeveer 20 soorten (ongeveer 0,02% van alle soorten). De vectorsoort die in Afrika, het Midden Oosten en in Zuid Europa het belangrijkste is voor de verspreiding van blauwtong is *C. Imicola*. Deze knuttensoort komt in Nederland niet voor. Bij de uitbraak van blauwtong serotype 8 in noordwest Europa in 2006 en 2007 is bewezen dat de knuttensoorten *C. obsoletus*, *C. dewulfi*, *C. pulicaris* en *C. chiopterus* BTV kunnen overbrengen. Deze soorten maken ongeveer 95% uit van de knuttenpopulatie in Nederland. Over de bijdrage in de epidemiologie van de verschillende soorten is nog onvoldoende bekend.

In 2014 zijn uitbraken in Zuid- en Oost-Europa gemeld, waaronder serotype 4 in meerdere staten op de Balkan. De verspreiding op de Balkan van BTV4 vond met name plaats door *C. obsoletes* terwijl het verspreidingsgebied van BTV4 in Spanje is gelinkt aan de vector *C. imicola*.

Op dit moment is er niet veel bekend over eventueel te nemen maatregelen die inwerken op de biotopen van Culicoides, om zo de levenscyclus van de vector negatief te kunnen beïnvloeden.

2.2.3 Levenscyclus culicoides

De eitjes van de knut zijn erg klein ($\pm 0,25$ mm) en worden gelegd op vochtige plaatsen zoals vochtige aarde, mest, modder, in mierennesten, dode bladeren en mos. Van enkele

Nederlandse knuttensoorten is bekend dat zij voornamelijk in koeien- en paardenmest hun eitjes leggen. De juiste vochtigheidsgraad is de belangrijkste factor voor de overlevingskans van eitjes. Ze zijn erg gevoelig voor droogte en gaan vrij snel dood wanneer de vochtigheidsgraad te laag wordt. Afhankelijk van de temperatuur en de soort komen de eitjes na ongeveer 2-10 dagen uit. Vervolgens volgen er vier larvale stadia. De ontwikkelingsduur is ongeveer twee tot zes weken, waarna de larven verpoppen. Enkele dagen na het uitkomen van de poppen zijn de knutten 'rijp' om te paren. Voor de ontwikkeling van de eitjes hebben vrouwtjes bloed nodig, dat ze opnemen van vertebraten. In principe is het zo dat voor elk legsel een 'bloedmaal' nodig is. Enkele dagen na het bloedmaal worden de eitjes gelegd. Meestal leggen de vrouwtjes tussen enkele tientallen en 100 eitjes per legsel. Vrouwtjes kunnen tot maximaal 7 keer een legsel maken tijdens hun leven, al halen veruit de meeste vrouwtjes nooit meer dan één of hooguit enkele legsels. Bij een uitbraak van een door knutten overgebracht virus, zoals blauwtongvirus, geldt dat als een knut vaker bloed zuigt, de kans groter is dat de knut het virus kan overbrengen. Anders gezegd: hoe ouder een knut wordt, des te meer bloedmalen en des te groter de kans dat deze geïnfecteerd raakt met het BTV en hoe groter dus de kans dat deze het virus kan overbrengen.

Wanneer in Nederland in de herfst en/of winter de temperaturen omlaag gaan, waarbij vooral nachtvorst belangrijk is, gaan de meeste volwassen knutten dood. Er wordt in de literatuur van uitgegaan dat in gematigde streken alleen de eitjes en de larven overwinteren. Waarnemingen tonen echter aan dat ook volwassen knutten in de winter gevangen kunnen worden, weliswaar in relatief zeer lage aantallen. Enkele van de tijdens de wintermaanden (januari, februari en maart) gevangen knutten, hadden zelfs een bloedmaal genomen. Het is onduidelijk of het hier gaat om oude individuen die overwinteren, of dat het knutten zijn die tijdens de winter zijn uitgekomen. Ook is het onduidelijk of dit verband houdt met de door de klimaatsverandering samenhangende warmer wordende winters.

2.2.4 Verspreiding culicoides

Mannelijke knutten vliegen zelden verder dan een kilometer per dag. De gemiddelde afstand waarover vrouwtjes zich verplaatsen is ongeveer 2 km per dag. Zowel van de uitbraak in 2006 in Noordwest Europa als in voorgaande uitbraken in Sardinië was de gemiddelde verspreidingsnelheid van de uitbraak ongeveer 15 km per week. Afgezien van actieve vlucht komt het ook voor dat knutten passief worden getransporteerd via luchtstromen, waarbij vele honderden kilometers afstand kunnen worden afgelegd over zee en enkele honderden kilometers over land. Er zijn sterke aanwijzingen dat in Zuid-Europa deze vorm van lange-afstand-transport plaatsvindt en modelstudies van de uitbraak in 2006 in Noordwest Europa suggereren dat deze vorm van lange-afstand-transport ook bij deze uitbraak zou kunnen hebben plaatsgevonden.

2.3 Epidemiologie blauwtong

Blauwtong is een vectorgebonden virusziekte. Speeksel, neusuitvloeiing en mest van besmette dieren bevatten geen of bijna geen virus. Het virus bevindt zich voornamelijk in het bloed en overbrenging van het ene naar het andere dier vindt plaats door

bloedzuigende insecten. Voor BTV spelen alleen Culicoides-soorten (knutten) een rol in de epidemiologie. De meeste knuttensoorten zijn vooral 's nachts en tijdens de schemering actief. Op dagen waarop de zon niet sterk aanwezig is, kunnen knutten de gehele dag actief zijn. Een rol van andere bloedzuigende insecten, of van bijvoorbeeld teken of naalden in de verspreiding van blauwtong kan niet uitgesloten worden. Deze zijn zover bekend echter van ondergeschikt belang ten opzichte van de rol van de knutten. Nadat de knut bloed zuigt bij een besmet dier, vindt virusvermeerdering plaats in de knut. Vijf dagen later komt het virus in het speeksel van de knut en kan transmissie naar een gastheer plaatsvinden als de knut opnieuw bloed zuigt. Embryo's, eicellen en sperma kunnen ook een rol spelen in de verspreiding van het virus, maar zijn niet van groot belang.

Na klinisch herstel van een besmet dier is het virus middels PCR nog lange tijd in het bloed aantoonbaar. Bij schapen gedurende enkele dagen tot enkele weken en bij rundvee tot ongeveer 60 dagen.

2.4 Uitbraak

Er is sprake van een uitbraak van blauwtong als viruscirculatie heeft plaatsgevonden. Bij de bevinding van één besmet dier of enkele vanuit een besmet gebied vervoerde besmette dieren, is geen sprake van een uitbraak van blauwtong. Wanneer een met blauwtong besmet dier wordt gevonden, moet uit verdere monitoringsgegevens blijken dat er sprake is van viruscirculatie op het bedrijf waar het dier wordt gehouden.

2.4.1 Gebiedsbesmetting

Indien een uitbraak van blauwtong in Nederland bevestigd is (inclusief viruscirculatie door knutten), is er sprake van een gebiedsbesmetting omdat bij blauwtong vectoren besmet zijn en het virus niet direct overgedragen wordt.

Er worden maatregelen genomen die in een aantal aspecten afwijken van de maatregelen die worden genomen bij direct overdraagbare dierziekten zoals mond en klauwzeer (MKZ) of klassieke varkenspest (KVP) waar we met een bedrijfs- en dierbesmetting te maken hebben. Zo zal er bij blauwtong bijvoorbeeld geen sprake zijn van ruimen van dieren. Door het ruimen van dieren wordt de verspreiding van blauwtong niet tegengegaan. Een blauwtonginfectie wordt meestal ontdekt na de signalering van zieke schapen (schapen tonen vaak, in tegenstelling tot runderen, klinische symptomen). Waarschijnlijk is er dan al een groot aantal besmette knutten in het gebied die ook de runderen in het gebied hebben geïnfecteerd. Knutten prefereren runderen boven schapen om zich op te voeden.

Het voor de buitenwereld blokkeren van bedrijven waar besmette dieren gevonden worden, is niet zinvol. De dieren in de omgeving van dit bedrijf hebben een grote kans om ook besmet te zijn of te worden als de dieren op het betreffende bedrijf. Voor het vervoer van herkauwers bij een uitbraak worden wel voorwaarden gesteld (zie ook 7.2).

2.5 Overwintering

De verspreiding en overwintering van blauwtong is afhankelijk van de aanwezigheid van een reservoir voor de ziekte (viraemische dieren en besmette knutten) en de aanwezigheid van voldoende geschikte vectoren (Culicoides-soorten). De meeste volwassen knutten sterven in de winter, als gevolg van de lage temperatuur. Larvale stadia van de Culicoides-soorten bevinden zich gedurende de winter in een winterslaap en ontwaken wanneer de temperatuur gedurende enkele dagen boven een bepaalde temperatuur is. Ondanks het feit dat er stukken van BTV-RNA in larven zijn aangetoond, wordt over het algemeen aangenomen dat het onwaarschijnlijk is dat de Culicoides larven besmet zijn met levend BTV.

De overwinteringsmogelijkheden van het BTV zijn in twee categorieën onder te verdelen; via vectoren of in de gastheerpopulatie.

Overwintering in vectoren

Vanwege de lage temperatuur komt de volwassen knut in de winter vrijwel niet voor. Er zijn aanwijzingen dat kleine aantallen knutten stallen ingaan zodra de temperaturen lager worden en hier de winter doorbrengen. Mogelijk kunnen enkele knutten het BTV binnen de stal laten circuleren, waardoor het virus de winter overleeft.

Ook wordt gedacht aan andere vectoren, die weliswaar geen efficiënte vectoren zijn (waarschijnlijk vermenigvuldigen ze het virus niet goed), maar die wel de winter overleven en genoeg virus kunnen overbrengen om het virus in het volgende seizoen weer op te laten komen. Hierbij wordt onder andere gedacht aan teken.

Overwintering in de gastheerpopulatie

Instandhouding van het virusreservoir in de gastheerpopulatie kan doordat bij runderen tot ongeveer 60 dagen na infectie middels PCR virus aangetoond kan worden. Hierdoor kan het reservoir van de ziekte tot ongeveer 60 dagen na de laatste infectie in stand blijven. Het is onduidelijk of virusoverdracht naar knutten en vervolgens andere runderen deze hele periode mogelijk is, maar het is ook niet uit te sluiten. Bij een voldoende lage temperatuur in de winter gaan de volwassen knutten dood en vinden geen nieuwe infecties plaats. Echter door dit langdurige dragerschap in runderen bestaat het risico dat de infectie de winter overbrugt en het volgende Culicoides seizoen de knutten weer besmet.

Daarnaast kan het virus de knuttenvrije periode overbruggen door transplacentale transmissie; overdracht van het virus van moeder op kalf via de placenta. Deze route geldt niet voor alle serotypen, maar is in elk geval voor BTV8 aangetoond.

Virusoverdracht van moeder naar kalf kan ertoe leiden dat er met blauwtong besmette kalveren geboren worden. Het is niet duidelijk of en hoe lang vanuit deze kalveren het BTV door knutten verspreid kan worden.

2.6 Bestrijding blauwtong

De bestrijding van blauwtong in Nederland is gebaseerd op Europese regelgeving, te weten [Richtlijn 2000/75/EG](#) en [Verordening 1266/2007/EG](#) en in de nationale Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren ([GWWD](#)).

Een effectieve bestrijding begint met een vroegtijdig melden van klinische verschijnselen die kunnen wijzen op blauwtong. Daarom is een meldingsplicht voor veehouders/eigenaren en dierenartsen vastgelegd in de GWWD.

Onderdelen van de bestrijding van blauwtong zijn:

- Het instellen van beperkingsgebieden rond bedrijven waar besmette dieren gevonden zijn
- Het niet verplaatsen van besmette dieren
- Vaccinatie
- Epidemiologisch onderzoek
- Insecticidenbehandelingen bij transporten
- Advisering van bedrijfsleven en burgers
- Communicatie aan het publiek

3. Juridische basis

De belangrijkste maatregelen in dit beleidsdraaiboek vloeien voort uit of zijn gebaseerd op de GWWD, op een rechtstreeks werkende Europese verordening en op een Europese Richtlijn. Daarmee zijn het geen vrijblijvende maatregelen maar rechtsnormen, die moeten worden nageleefd. Het betreft verplichtingen en rechten voor burger, bedrijfsleven en overheid. Het niet-naleven van zo'n verplichting is een overtreding, die voor andere dierhouders grote nadelige gevolgen kan hebben (bijvoorbeeld omdat hun dieren door de overtreding van de ander ziek worden). Overtreding kan daarom worden gesanctioneerd met boetes of gevangenisstraf.

In dit hoofdstuk wordt het juridische kader voor dierziektebestrijding in Nederland geschetst. Tevens wordt kort ingegaan op de internationale bronnen waaraan de regels voor dierziektebestrijding zijn ontleend.

3.1 Belangrijkste spelers dierziektebestrijding

- Primair is de houder van een dier zelf verantwoordelijk voor de verzorging van de door hem gehouden dieren, hetgeen inhoudt dat hij probeert ziekten onder zijn dieren zoveel mogelijk te voorkomen, eventuele ziekten te bestrijden en verdere besmetting van andere dieren of, in geval van een zoönose, de mens te voorkomen.
- Voor besmettelijke dierziekten heeft de EU regelgeving vastgesteld. In Nederland heeft de Minister van het ministerie van Economische Zaken (EZ) op basis van de GWWD de bevoegdheid gekregen om voor het hele land of een specifiek gebied preventieve- en bestrijdingsmaatregelen te treffen jegens (de houder van) besmette dieren, van dierziekte verdachte dieren of van dieren die mogelijk besmet kunnen raken bij een (vermoeden van) besmettelijke dierziekte.
- De Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA) houdt toezicht op de naleving van de regels en is bij een dierziektecrisis het eerste aanspreekpunt. Bovendien is de NVWA vaak door middel van mandaat belast met het uitvoeren van de regels, zoals het in naam van de minister ruimen van dieren of het behandelen van aanvragen tot ontheffing of vrijstelling.
- Het Centraal Veterinair Instituut (CVI) in Lelystad onderzoekt de door de NVWA genomen monsters op de aanwezigheid van, in het geval van blauwtong, virus of antilichamen tegen het virus.

3.2 Juridisch kader

Bij een dierziekte is het volgende rechtskader relevant:

- Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) en ter uitvoering daarvan van kracht zijnde algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen,
- Modelregelingen, te gebruiken in geval van een uitbraak (ad hoc regelingen).

In geval van Blauwtong is voorts relevant:

Europees:

- [Richtlijn 2000/75/EG](#) (de bestrijdingsrichtlijn)
- [Verordening 1266/2007/EG](#)
- [Richtlijn 90/425/EEG](#) en [Richtlijn 89/662/EEG](#) (handelsrichtlijnen; voornamelijk de vrijwaringsbepalingen)

Nationaal:

- Gezondheids- en welzijnswet voor dieren ([Hoofdstuk II, afdelingen 2 en 3](#))
- [Landbouwwet](#) (dient in dit kader als 'vangnetwet')

3.3 Hoofdpijnen Nederlands rechtskader

Voor de bestrijding van dierziekten is met name afdeling 3 van hoofdstuk II (d.w.z. artikelen 15 t/m 32) van de GWWD, getiteld 'De preventie en de bestrijding van besmettelijke dierziekten' relevant.

Een aantal geboden in de GWWD is gericht aan de houder van dieren. De dierhouder is op grond van artikel 19 GWWD verplicht de NVWA op de hoogte te brengen indien zijn dier besmet kan zijn of verschijnselen van een besmettelijke dierziekte vertoont. Op grond van artikel 20 GWWD verleent hij alle medewerking bij het vaststellen van de diagnose. Voorts dient elke dierhouder er voor te zorgen dat een ziek of daarvan verdacht dier zijn verblijfplaats niet verlaat (art. 29 GWWD).

Niet alleen de dierhouder, maar ook iedere dierenarts of onderzoeksinstelling is verplicht ieder vermoeden van de aanwezigheid van een door de minister aangewezen besmettelijke dierziekte onverwijld te melden aan de NVWA. In artikelen 2 tot en met 8 van de [Regeling preventie, monitoring en bestrijding van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's](#) zijn alle door de minister aangewezen dierziekten opgenomen. Daarnaast zijn in artikel 10 van die regeling nog enkele dierziekten opgesomd, waarvoor een specifieke meldingsplicht geldt voor dierenartsen en onderzoeksinstellingen. Als de ziekte wordt bevestigd, neemt de NVWA (verplicht op grond van de EU-richtlijn) op basis van artikelen 21 en 22 van de wet de noodzakelijke voorzorgs- en bestrijdingsmaatregelen op het besmette bedrijf.

In aanvulling hierop kunnen bij ministeriële regeling een of meer zones van enkele kilometers rondom het bedrijf, waar besmette dieren zijn gevonden, ingesteld worden. In deze zones kunnen dan ook voor andere bedrijven en de daar gehouden dieren beperkingen gelden.

De gebiedsregeling omvat de instelling van verschillende gebieden rondom het bedrijf met de besmette dieren en de maatregelen die in die gebieden gelden. Deze regelingen liggen als model op de plank en zullen in het geval van een daadwerkelijke uitbraak van een besmettelijke dierziekte bekend worden gemaakt en vrijwel onmiddellijk in werking

treden. De bekendmaking zal op basis van artikel 31 van de GWWD via www.rijksoverheid.nl en eventuele andere media geschieden.

Alle maatregelen zijn erop gericht verdere verspreiding van de ziekte te voorkomen. Zodra de ziekte onder controle is, worden stapsgewijs enkele maatregelen ingetrokken, totdat weer de normale situatie is bereikt en uiteindelijk de crisismaatregelen in zijn geheel kunnen worden ingetrokken.

Artikel 107 GWWD tot slot geeft de minister de bevoegdheid te besluiten vrijstelling of ontheffing te verlenen van hetgeen bij of krachtens de wet is verboden of bepaald. Aan zo'n vrijstelling of ontheffing kunnen voorschriften of voorwaarden worden verbonden. Een vrijstelling heeft betrekking op een groep, terwijl een ontheffing een individueel besluit is. Een vrijstelling of ontheffing zal in ieder geval slechts mogelijk zijn als de EU-bestrijdingsrichtlijn daartoe de ruimte biedt.

3.4 Dierziekten elders

Indien een (vermoedelijke) uitbraak van blauwtong in een andere EU-lidstaat of een derde land plaatsvindt, wordt (op basis van een besluit van de Europese Commissie (EC)) al het intracommunautair verkeer vanuit het beperkingsgebied naar Nederland dan wel import uit dat derde land van gevoelige diersoorten (in het geval van blauwtong; herkauwers) stilgelegd, zo bepalen artikelen 2.29 respectievelijk 2.39 van de [Regeling handel levende dieren en levende producten](#). Voor producten van dierlijke oorsprong bevat artikel 2.1.1.2 van de [Regeling veterinaire wetgeving handel dierlijke producten](#) een vergelijkbaar voorschrift. Het gevolg is dat de desbetreffende dieren of levende dierlijke producten dan niet meer Nederland binnen mogen worden gebracht. De bedoeling hiervan is uiteraard verdere verspreiding van de ziekte te voorkomen.

3.5 Internationale context

Sinds 1924 bestaan er (onder de vlag van de OIE) internationale afspraken inzake het voorkómen van de verspreiding van ziekten naar andere landen en –daaraan verbonden– de melding over en weer van gesignaleerde dierziekten, waaraan vele landen (inclusief de EU en haar lidstaten) zich hebben verbonden. Voornoemde meldingsplicht geldt ook binnen de EU.

3.5.1 World Organisation for Animal Health (OIE)

De Wereldorganisatie voor diergezondheid (OIE), gevestigd in Parijs, waarvan bij het verschijnen van dit draaiboek (2016) 180 landen lid zijn, draagt zorg voor inzichtelijkheid en transparantie van de mondiale dierziekte- en zoönosesituatie. Deze organisatie heeft een eigen taak naast andere organisaties als de Wereldvoedselorganisatie (Food and Agriculture Organisation (FAO) van de Verenigde Naties, en de

Wereldgezondheidsorganisatie (World Health Organisation (WHO)) van de Verenigde Naties, met wie de OIE specifieke verdragen heeft gesloten.

De OIE heeft een lijst met aangifteplichtige besmettelijke dierziekten. Aangesloten landen zijn verplicht binnen 24 uur de OIE in te lichten indien zo'n dierziekte op hun grondgebied wordt gesignaleerd (www.oie.int). Dierziekten staan vermeld vanwege hun mortaliteit en morbiditeit, internationale verspreiding en gevolgen en gevaren voor de volksgezondheid. De code van de OIE geeft aan op welke manier, per dierziekte, op een veilige manier gehandeld kan worden in dieren en dierlijke producten. Deze code vormt veelal de basis voor Europese regelgeving.

3.5.2 Europese Unie

Met het oog op een goed functionerend vrij verkeer van dieren en landbouwproducten tussen de lidstaten van de EU onderling, en de handel met derde landen, heeft de EU, mede ter bescherming van de diergezondheid en volksgezondheid (sommige dierziekten zijn ook besmettelijk voor de mens (zoönose)) regels gesteld ter voorkoming én bestrijding van de meest voorkomende besmettelijke dierziekten.

Voor besmettelijke dierziekten heeft de EU bestrijdingsrichtlijnen opgesteld. Een bestrijdingsrichtlijn is een in de lidstaten van de EU bindende, juridische tekst. Vaak bevat de EU-richtlijn ook een set aan concrete maatregelen, die iedere EU-Lidstaat verplicht is te nemen. In geval van een daadwerkelijke uitbraak van een dierziekte stelt de Europese Commissie vaak aanvullende regels vast door middel van een zogenoemde Beschikking, gericht tot de lidstaat waar de dierziekte is geconstateerd. Richtlijn 2000/75/EG is de richtlijn die maatregelen vaststelt voor de bestrijding van Blauwtong in de lidstaten.

Ter uitvoering van richtlijn 2000/75/EG heeft de Europese Commissie Verordening (EG) 1266/2007 vastgesteld. Op basis van deze verordening worden vervoersbewegingen toegestaan van dieren, sperma, eicellen en embryo's uit de gebieden die op basis van richtlijn 2000/75/EG dienen te zijn ingesteld. De voorwaarden waaronder vervoer is toegestaan, zijn in deze verordening opgenomen. Daarnaast worden er op basis van verordening (EG) nr. 1266/2007 (nadere) eisen gesteld aan monitoring, surveillance en de uitwisseling van informatie.

Indien een uitbraak van blauwtong in een andere lidstaat plaatsvindt en er ingevolge richtlijn 2000/75/EG en verordening (EG) 1266/2007 vervoersbeperkingen gelden, is afzonderlijke implementatie van die betreffende regels in Nederland niet noodzakelijk. In de nationale regels over de internationale handel in levende dieren en dierlijke producten zijn automatische implementatiebepalingen opgenomen. Die regels (Regeling handel levende dieren en levende producten en de Regeling veterinaire rechtelijke voorschriften handel dierlijke producten) zeggen dat invoer van dieren en (levende) producten uitsluitend is toegestaan indien is voldaan aan een aantal voorwaarden. Eén van die voorwaarden is dat de dieren en/of (levende) producten niet afkomstig mogen zijn uit een land of een gebied waar Europeesrechtelijke beperkingen gelden als gevolg van een uitbraak van een besmettelijke dierziekte (zie de artikelen 2.29 en 2.39 Regeling handel

levende dieren en levende producten en de artikelen 2.1.1.2 e.v. Regeling veterinaire rechtelijke voorschriften handel dierlijke producten).

Nederland is als EU-lidstaat verplicht een richtlijn en beschikking om te zetten (te implementeren) in nationale, bindende regels. Het karakter van de EU-richtlijn staat toe dat Nederland bovenop de eisen in de richtlijn, aanvullende maatregelen voorschrijft om een ziekte in het licht van de specifieke Nederlandse omstandigheden effectief te kunnen bestrijden. De EU-richtlijnen brengen met zich mee dat de lidstaten draaiboeken (rampenplannen) maken als voorbereiding op een mogelijke dierziekte-uitbraak. Dit beleidsdraaiboek is als zodanig bedoeld en bevat zowel de Europeesrechtelijke verplichte maatregelen en regels als de aanvullende maatregelen vanwege de specifiek Nederlandse omstandigheden. Het dient daarmee zowel als praktische uitwerking van en als een aanvulling op de richtlijn. Daarnaast is ook van groot belang het uitvoeringsdraaiboek van de NVWA.

4. Crisisorganisatie

Dit hoofdstuk gaat in op de organisatie van de dierziektebestrijding. Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan de crisisorganisatiestructuur van EZ, de samenstelling van overlegstructuren en het uitvoeringsgedeelte. In de onderdelen daaropvolgend wordt de financiering van de bestrijding besproken, daarna de middelen (personeel, teams, apparatuur en laboratorium) en de opleiding en training van personeel en betrokkenen.

4.1 Crisisorganisatiestructuur

De crisisorganisatiestructuur is beschreven in het EZ-handboek Crisisbesluitvorming. Dit handboek gaat in op de voorzieningen en maatregelen die noodzakelijk zijn om een crisis af te handelen. De bij EZ gekozen structuur sluit aan bij de (interdepartementale) structuur zoals beschreven in het Nationaal handboek Crisisbesluitvorming (zie www.rijksoverheid.nl).

EZ werkt tijdens een crisis met een vastgestelde Crisisbesluitvormingstructuur dat bestaat uit een Departementaal Beleidsteam (DBT-EZ), een Departementaal Adviesteam (DAT-EZ) en een Departementaal Communicatieteam (DCT-EZ). De crisisbesluitvormingstructuur krijgt ondersteuning en advies van een Departementaal Crisis Centrum (DCC). Indien de omvang van de verstoring dat vereist kan door de voorzitter DBT besloten worden tot het inrichten van een Regionaal Coördinatie Centrum (RCC).

4.1.1 Departementale Crisisorganisatie Departementaal Crisiscentrum (DCC-EZ)

Gedurende de 'koude' fase beschikt EZ over een DCC-EZ. In deze fase heeft het DCC een coördinerende functie in de departementale crisisvoorbereiding binnen EZ. Het DCC kent in deze fase een vaste samenstelling.

Wanneer een crisis dreigt of is ontstaan, besluit de meest betrokken Directeur-generaal (DG) tot de inrichting van een DBT, al dan niet ondersteund door een DAT. In de zgn. 'warme' fase wordt de gehele crisisbesluitvormingsstructuur aangeduid als (opgeschaald) DCC. Na opschaling behelst het DCC de departementale EZ-crisisorganisatie en omvat alle benodigde voorzieningen en faciliteiten. Een volledig opgeschaald DCC bestaat uit de betrokken organisatieonderdelen, georganiseerd in het DBT, het DAT, het DCT, en andere aanvullende teams.

Bij de organisatorische samenstelling van crisisteams wordt aansluiting gezocht bij het *Rollenhuis Crisisbeheersing Rijksoverheid* wat voorschrijft dat elk crisisteam bestaat uit 9 crisisrollen:

- Voorzitter (leiding en coördinatie)
- Secretaris (bewaking crisis-vergaderproces en vastleggen van besluiten en afspraken)
- Adviseur Crisisbeheersing (advies proces crisisbeheersing)
- Informatie coördinator (knooppunt van informatie)
- Adviseur communicatie

- Inhoudelijk adviseur
- Liaison (verbinding tussen verschillende teams en organisaties)
- Facility manager (ICT, gebouw, logistiek, catering, etc.)
- Evaluator (kijkt mee met het team en doet indien nodig verbetervoorstellen)

Departementaal Beleidsteam (DBT-EZ)

De meest betrokken DG zal, afhankelijk van aard en ernst van de situatie, overgaan tot de crisisfase door het bijeenroepen van één of meer crisisteams. De DG zal optreden als voorzitter van het DBT.

De aard van de crisis bepaalt de personele samenstelling van het DBT. Deze zal bestaan uit de basisbezetting zoals aangegeven in het Handboek Crisisbesluitvorming en zal bij een uitbraak van een besmettelijke dierziekte aangevuld worden met de Chief Veterinary Officer (CVO), gemandateerd vertegenwoordigers van de betrokken beleidsdirecties, de directie Regio, de NVWA en Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO.nl). In het DBT worden besluiten genomen over de aanpak van de crisis. Vz-DBT kan besluiten tot het instellen van een Departementaal Adviesteam. In het Departementaal Adviesteam wordt de besluitvorming van het DBT voorbereid.

Departementaal Adviesteam (DAT-EZ)

Het DAT staat onder leiding van een door de meest betrokken DG aangewezen coördinerend directeur. De personele samenstelling van het DAT bestaat uit de basisbezetting zoals aangegeven in het Handboek Crisisbesluitvorming en zal bij een uitbraak van een besmettelijke dierziekte aangevuld kunnen worden met medewerkers van de verschillende betrokken directies en uitvoerende diensten. In het DAT worden o.a. adviezen voorbereid aan het DBT over te nemen besluiten.

4.1.2 NVWA Incident- en Crisiscentrum (NVIC)

Het NVWA Incident- en Crisiscentrum (NVIC) staat dag en nacht paraat om dierziektemeldingen af te handelen. Daarnaast zorgt het NVIC voor het actueel houden van de NVWA draaiboeken en het voorbereiden van de organisatie op incidenten en crises d.m.v. het trainen en opleiden van de medewerkers. In crisistijd geeft de NVWA advies aan het DBT over de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van mogelijke maatregelen. Ook nemen NVWA medewerkers zitting in het DAT-EZ. De NVWA is verantwoordelijk voor het uitvoeren van eventuele maatregelen en houdt toezicht op de naleving van de regelgeving. De Directeur van de Divisie Veterinair en Import is verantwoordelijk voor de uitvoering van de NVWA-werkzaamheden.

4.1.3 Regionale Crisisorganisatie

In Nederland is de bestrijding van dierziekten centraal georganiseerd. Vaak hebben uitbraken van dierziekten een sterk regionale component. In voorkomend geval kan door Vz-DBT besloten worden dat er in de regio van uitbraak een regionaal coördinatiecentrum (RCC) ingericht wordt

Het RCC is een gelegenheidssamenwerking tijdens een crisis om de coördinatie in de regio vorm te geven. Zoals het informeren van het openbaar bestuur in de regio (gemeenten, provincies, veiligheidsregio's), het afstemmen van maatregelen met de betrokken sectoren in de regio en de verschillende EZ-kolommen onderling die in de

regio actief zijn. Daarnaast heeft het RCC een belangrijke signaleringsfunctie vanuit de regio naar het beleidsniveau. In geval van Dierziektebestrijding bestaat het RCC uit minimaal 3 organisatieonderdelen; B&I (Directie Regio), NVWA en RVO.nl. Informatie komt bij elkaar in het Regionaal Coördinatieteam (RCT). Elke kolom is zelf verantwoordelijk voor het operationele deel van de crisisbestrijding. De 3 kolommen hebben elk een eigen vertegenwoordiger in het DBT. Het Hoofd RCC verzorgt de procesmatige aansturing en is verantwoordelijk voor o.a. de bedrijfsvoering binnen het RCC.

In praktijk zal het opzetten van een RCC voor de bestrijding van blauwtong in de meeste gevallen niet nodig zijn.

4.2 Overige draaiboeken

Naast het beleidsdraaiboek blauwtong is er een aantal andere draaiboeken die de gang van zaken bij crises beschrijven. In dit blauwtong draaiboek wordt hiernaar vaak verwezen. De meest recente versies van alle draaiboeken waarnaar verwezen wordt, zijn te vinden op internet, op de website van EZ (www.rijksoverheid.nl).

Op ministerieniveau betreft het een viertal overkoepelende draaiboeken:

Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming

Dit handboek gaat in op de voorzieningen en maatregelen die noodzakelijk zijn om een organisatie in korte tijd en geïntegreerd met de reguliere werkzaamheden een crisis te laten managen. De bij het ministerie gekozen structuur sluit aan bij de (interdepartementale) structuur zoals deze beschreven is in het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming.

Handboek Crisisbesluitvorming DG Agro en Natuur (EZ)

Dit handboek voorziet in een structuur en werkwijze voor het geval DG Agro en Natuur met een crisis geconfronteerd wordt en beschrijft achtereenvolgens de crisisorganisatie en de werkwijze binnen het DG.

Handboek financieel management in crisissituaties

Dit handboek beschrijft wat de taken zijn voor de organisatieonderdelen van het ministerie op het gebied van financieel beheer en wie daarvoor verantwoordelijk is.

Handboek communicatie bij crisis

Zie hiervoor hoofdstuk 5.

Naast de EZ draaiboeken hebben de uitvoerende diensten eigen draaiboeken:

NVWA uitvoeringsdraaiboek blauwtong

Dit draaiboek van de NVWA beschrijft de activiteiten bij de bestrijding van blauwtong, voortvloeiende uit de te nemen beleidsmaatregelen. Daarnaast heeft de NVWA een algemeen handboek Incident- en Crisisbeheersing.

CVI crisisdraaiboek

Dit draaiboek beschrijft voor het CVI de algemene gang van zaken bij een dierziektecrisis en tevens dierziekte specifieke maatregelen en procedures.

RVO.nl crisisbeheersing draaiboek

Dit draaiboek beschrijft de opzet en werking van de crisisorganisatie van RVO.nl. Dit draaiboek fungeert mede als kapstok voor de specifieke procesgerichte draaiboeken van RVO.nl, waarin de opzet en werking per proces verder is uitgewerkt. Zie verder § 4.5.

Uiteraard zijn er nog andere draaiboeken van uitvoerende diensten, andere ministeries en betrokken organisaties, bijvoorbeeld het handboek 'Noodsituaties bij agrarische bedrijven' van het ministerie van I&M.

4.3 Financiële voorzieningen

4.3.1 Kosten en financiering van de bestrijding

Voor de uitgaven die de Nederlandse overheid moet doen voor de bestrijding van blauwtong heeft de Nederlandse overheid de gelden van het Diergezondheidsfonds (DGF) tot haar beschikking. Dit DGF is een onderdeel van de begroting van de centrale overheid. Daarmee is verzekerd dat de Nederlandse overheid kan voldoen aan haar financiële verplichtingen bij het bestrijden van blauwtong.

Onder de kosten voor de bewaking en bestrijding van blauwtong vallen de kosten en uitgaven van de maatregelen en activiteiten die in het kader van de bewaking en bestrijding door of in opdracht van de overheid worden uitgevoerd. Daarnaast worden ook de uitgaven voor de tegemoetkoming in de kosten van dieren, (levende) producten en materialen ten laste van het DGF gebracht als deze in het kader van de blauwtong bestrijding vernietigd moeten worden.

4.3.2 Inkomsten van het Diergezondheidsfonds

De inkomsten van het DGF zijn afkomstig van het bedrijfsleven, bijdrage van de EU (cofinanciering) en bijdragen van de overheid uit de algemene middelen.

Met het bedrijfsleven is een convenant gesloten waarmee het bedrijfsleven zich verbindt een deel van de uitgaven van het DGF voor de kosten van de bewaking en bestrijding van dierziekten te betalen en te storten in het DGF.

Voor het vaststellen van de schade en toekennen van een tegemoetkoming in de kosten als dieren en of producten als gevolg van een bestrijdingsmaatregel worden vernietigd, wordt gebruik gemaakt van onafhankelijke taxateurs ("deskundigen" zoals beschreven in de GWWD artikel 88). Het ministerie kent de tegemoetkoming toe en bepaalt de hoogte van de tegemoetkoming. Tegen de toekenning van de tegemoetkoming is bezwaar en beroep mogelijk door de belanghebbenden.

4.4 Middelen

Nederland heeft personele middelen, apparatuur, laboratoriumcapaciteit en infrastructuur om een snelle en effectieve bestrijdingscampagne te effectueren. Op de details van de verschillende aspecten van deze voorzieningen wordt in deze paragraaf ingegaan.

4.4.1 Personeel

Op permanente basis is er personeel aanwezig voor zowel beleidsontwikkeling als voor uitvoering. Er zijn afspraken met de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) en de Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) over de inzet van (bij voorkeur in de betrokken diersoort gespecialiseerde) dierenartsen in de specialisten- en frontteams (zie 4.5.2). Tevens heeft RVO.nl waakvlamcontracten voor de inzet van personeel en de apparatuur voor de uitvoer van de maatregelen, welke onder toezicht en verantwoordelijkheid van de NVWA op de besmette bedrijven moeten worden uitgevoerd. De NVWA zelf zal bij een uitbraak van een besmettelijke dierziekte als eerste het reguliere personeel inzetten. Aanvullend personeel kan ingezet worden indien nodig. Hiervoor zijn eveneens afspraken met onder andere de GD, de KNMvD en verschillende bedrijven. Daarnaast kunnen tijdens de crisis ook studenten van de Faculteit Diergeneeskunde (Universiteit Utrecht), worden ingezet. Bij grootschalige incidenten en crises kan EZ via het Landelijk Operationeel Coördinatie Centrum (LOCC)¹ voor de NVWA bijstand vragen van andere handhavers zoals politie en defensie.

4.4.2 Expert teams

De deskundigengroep en de specialistenteams voor dierziekten zijn altijd oproepbaar via de CVO en de NVWA.

Deskundigengroep dierziekten

De deskundigengroep brengt onafhankelijk veterinaire advies uit aan de CVO over preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten, o.a. over blauwtong. De deskundigengroep bestaat uit epidemiologen, virologen en praktiserende dierenartsen. De leden nemen op persoonlijke titel zitting als lid op grond van hun wetenschappelijke deskundigheid of ervaring. De directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn (DAD) van EZ voert het secretariaat. De deskundigengroep dierziekten kan aangevuld worden met andere deskundigen wanneer specialistische kennis over een bepaald onderwerp nodig is. Met het instellen van deze deskundigengroep wordt tevens invulling gegeven aan verplichtingen die voortvloeien uit de EU-Bestrijdingsrichtlijn.

Specialistenteams voor dierziekten

Deze teams bestaan uit een speciaal opgeleide dierenarts van de NVWA (de dierziektedeskundige), een dierenarts van GD en de betrokken praktiserend dierenarts. De dierziektedeskundigen zijn getraind in het herkennen van verschijnselen van

---

¹ Het LOCC tot doel om bij grootschalige incidenten, rampen, crises en evenementen te komen tot een efficiënte en samenhangende inzet van mensen, middelen en expertise van Brandweer, Politie, GHOR en Defensie. Deze vier diensten participeren in het LOCC. Het betreft daarbij situaties waarin de regionale grenzen worden overschreden en interregionale en/of internationale bijstand moet worden verleend. Het LOCC ondersteunt dan de veiligheidsregio's, de Commissarissen van de Koningin en de Minister van V en J bij alle operationele aspecten.

aangifteplichtige of meldingsplichtige dierziekten. Zij worden door team NVIC van de NVWA naar verdenkingen van deze dierziekten gestuurd om de situatie ter plekke te beoordelen en daarover te rapporteren zodat, indien nodig, maatregelen kunnen worden genomen.

Het specialistenteam gaat naar het verdachte bedrijf.

Zij beschrijven:

- de situatie op het verdachte bedrijf;
- het aantal en de soorten vee en het houderijsysteem;
- het aantal dieren met klinische verschijnselen en hoe oud de oudste laesies naar hun inschatting zijn;
- de omvang en locatie van het bedrijf en de relaties met andere bedrijven, openbare wegen enz.;
- de recente bewegingen (van dieren, personeel, etc.) naar en van het bedrijf.

Indien een besmetting niet is uit te sluiten, zal in overleg met het NVIC verdere actie ondernomen worden, zoals het nemen van monsters van de dieren met klinische verschijnselen.

Frontteams van de NVWA

Binnen de NVWA zijn, verdeeld over Nederland, frontteams geformeerd. Een frontteam is een zelfstandig opererend team bestaande uit twee dierenartsen (waarvan één de coördinator) en vier medewerkers (waaronder een hygiënist en administrateur). Kenmerken van frontteams zijn: multidisciplinair, goed opgeleid en getraind, snel inzetbaar en uniform werkend. Een frontteam wordt als eerste ingezet bij een (mogelijke) dierziektecrisis (met name in de eerste 72 uur voor traceren en/of screenen van bedrijven). Dit alles gebeurt onder leiding van het NVIC. Op het moment dat het RCC operationeel is, zal een groot deel van de Frontteamleden worden verdeeld over de diverse afdelingen binnen het RCC met als doel kennis en ervaring over te dragen. Aansturing gebeurt vanaf dat moment vanuit het RCC.

Welzijnscommissie

Bij een uitbraak van blauwtong wordt een commissie ingesteld die toezicht houdt of de uitvoering van maatregelen op een verantwoorde wijze wordt gedaan, met het oog op dierenwelzijn. De commissie bestaat uit ten hoogste drie leden die door de verantwoordelijke bewindspersoon worden benoemd. De commissie heeft toegang tot alle locaties waar door het regionale coördinatiecentrum maatregelen worden voorbereid of uitgevoerd. De commissie doet aanbevelingen om welzijnsproblemen die zich voordoen tot een oplossing te brengen. Als regel zal de commissie dit doen in samenspraak met het RCC. Als de problematiek op dat niveau niet direct is op te lossen, heeft de commissie de bevoegdheid het probleem direct aan het DBT voor te leggen. De commissie rapporteert haar bevindingen aan de verantwoordelijke bewindspersoon.

4.5 Training van personeel

Voor de beleidsmedewerkers van het ministerie zijn er speciale crisismanagementopleidingen. Trainingsprogramma's voor de dierziektedeskundigen, de frontteams van de NVWA en de afdelingshoofden van het RCC omvatten training in klinische diagnose, epidemiologisch onderzoek (traceren en bewaking) en procedures voor besmette locaties. Deze trainingen worden gegeven door het NVIC. Instructies voor ander personeel dat bij de controle en bestrijding van blauwtong betrokken is, staan beschreven in het uitvoeringsdraaiboek blauwtong van de NVWA. Ook de extern ingehuurde bedrijven en extern personeel, die tijdens een uitbraak werkzaamheden voor de NVWA uitvoeren, werken volgens de actuele werkinstructies uit het uitvoeringsdraaiboek blauwtong.

4.6 Oefeningen

Alarmoefeningen zullen minimaal gehouden worden op basis van de voorschriften van de richtlijn, dat wil zeggen binnen drie jaar na goedkeuring van dit rampenplan of binnen vijf jaar na de uitbraak van een ernstige epidemie, in het bijzonder om de permanente instructies te testen. Daarnaast vindt op uitnodiging deelname plaats aan oefeningen in buurlanden.

4.7 Meldplicht

De GWWD bepaalt dat als een dier verschijnselen van een besmettelijke dierziekte vertoont, dit gemeld moet worden aan de autoriteiten. Er is een landelijke telefoonlijn die 24 uur per dag functioneert (045) 546 31 88. Bedrijven die van blauwtong verdachte dieren melden worden bezocht door het specialistenteam dat, afhankelijk van de situatie op het bedrijf, beslissen of verdere actie noodzakelijk is.

5. Communicatie

Bij een uitbraak van blauwtong zal het Handboek Communicatie bij Crises worden gevolgd. Het Handboek Communicatie bij Crises sluit aan bij het algemeen kader dat beschreven staat in het Handboek Crisisbesluitvorming EZ. Beide handboeken zijn te vinden op www.rijksoverheid.nl.

In het kader van de beleidscommunicatie staat het - door de bestuursraad (BR) vastgestelde- 'Strategische kader crisiscommunicatie' centraal.

Voor wat de organisatie van de communicatie betreft wordt korthedshalve verwezen naar handboek "crisisbesluitvorming directie Communicatie". In dit Handboek zijn de verantwoordelijkheden m.b.t. de communicatie binnen EZ geregeld. Verder wordt de organisatie van de communicatie en de onderliggende processen beschreven.

Afhankelijk van het crisisniveau en van het type crisis komen de accenten van de communicatie anders te liggen.

De regie op de invulling van de beleidscommunicatie ligt primair bij de Directie Communicatie (DC) maar is secundair een verantwoordelijkheid van iedereen die bij de crisis is betrokken en van alle niveaus in de crisisorganisatie.

5.1 Communicatiestrategie

De communicatiestrategie van EZ is gebaseerd op 3 pijlers:

- A) Het in stelling brengen van de bewindspersoon als effectief crisismanager (informatie geven en duiden, crisisperceptie kennen en beïnvloeden, inspelen op hetgeen er leeft en steun voor maatregelen verwerven).
- B) Als crisisorganisatie in contact blijven met de omgeving.
- C) Als crisisorganisatie doen wat nodig is op het gebied van communicatie.

5.2 Communicatiedoelgroepen en -doelstellingen

5.2.1 Algemeen

Er is sprake van verschillende houderijen met voor blauwtong gevoelige dieren.

Naast commerciële houderijen kan daarbij gedacht worden aan: hobbydierhouderijen, kinderboerderijen, zorgboerderijen en dierentuinen. De belangen van de houders kunnen verschillen. Daarboven zullen bij houders en medewerkers van veehouderijen, kinder- en zorgboerderijen, dierentuinen en bij het algemeen publiek emotionele banden tussen mens en dier een rol spelen.

Voor het algemeen publiek geldt dat rekening moet worden gehouden met:

- Het ten onrechte vrezen dat het virus ook mensen besmet (blauwtong is geen zoönose).
- Maatregelen en hun gevolgen. Deze kunnen emotionele reacties op roepen.
- Sociale media. Meningingen/verhalen worden snel verspreid.

5.2.2 Communicatiedoelgroepen

- Professionele veehouders (direct getroffen, potentieel betrokkenen)
- Intermediairs (zie ook leden TUO):
  - Sectororganisaties
  - Maatschappelijke organisaties
  - Dierenartsen (KNMvD)
  - Experts
- Hobbydierhouders, beheerders van kinderboerderijen, zorgboerderijen, dierentuinen etc.
- Algemeen publiek
- Betrokken overheidsorganisaties
- Politieke doelgroepen
- Interne doelgroepen van de rijksoverheid.²

Het Technisch Uitvoeringsoverleg (TUO) is een wederzijds informierend orgaan. In het TUO zijn verschillende doelgroepen vertegenwoordigd, zoals de verschillende EZ directies en uitvoerende diensten, het bedrijfsleven, maar ook bijvoorbeeld hobbydierhouders en de dierenbescherming. Het TUO is geen besluitvormend overleg, maar heeft als doel inzicht te krijgen in de consequenties van maatregelen, het uitleggen van maatregelen en het creëren van draagvlak voor maatregelen. Aan het TUO kunnen in beginsel de organisaties deelnemen die betrokken zijn bij of de effecten ondervinden van getroffen maatregelen. In principe is het TUO niet toegankelijk voor individuele bedrijven en er kan besloten worden per organisatie één deelnemer toe te laten. Een lijst met organisaties die uitgenodigd worden voor het TUO blauwtong is opgenomen in bijlage 2.

Naast het TUO kunnen er Bestuurlijke Overleggen worden gehouden om de situatie en maatregelen met specifieke stakeholders te bespreken. De frequentie hiervan zal worden afgestemd naar behoefte van het ministerie en de betreffende stakeholders.

5.2.3 Communicatiedoelstellingen

Duiden van en betekenis geven aan de gebeurtenissen:

- Doelgroepen weten wat de (dreigende) crisis betekent voor de samenleving. De bewindspersoon / overheid plaatst de gebeurtenis in een context.

Beperken van de schade die de crisis veroorzaakt:

- Veehouders en intermediairs kennen het ziektebeeld en weten welke preventieve maatregelen ze kunnen nemen. Ze nemen deze maatregelen.
- Veehouders en intermediairs kennen de regels en weten wat ze zelf kunnen/moeten doen bij een (dreigende) uitbraak.
- Veehouders en intermediairs gedragen zich volgens de regels.

---

² Intermediaire organisaties zijn verantwoordelijk voor hun eigen interne communicatie.

Regionale overheden zijn op de hoogte van de ontwikkelingen en van de overheidsmaatregelen die spelen in hun regio. Zij weten welke maatregelen zij moeten nemen, zij nemen deze en zij communiceren met inwoners.

Informatie geven, delen en duiden:

- Doelgroepen weten wat blauwtong is en welke maatregelen de overheid neemt.
- Ook als er geen concrete informatie is, weten de doelgroepen wat het verloop is van het proces, wat de overheid niet weet en wat zij doet om informatie te achterhalen (procesinformatie).
- Doelgroepen begrijpen waarom de maatregelen worden genomen.
- Doelgroepen weten waar zij terecht kunnen voor meldingen, informatie, advies en hulp.
- Doelgroepen zijn op de hoogte van de algemene financiële consequenties van de maatregelen.
- De Kamer is op de hoogte van de ontwikkelingen, van de maatregelen en van de economische, psychosociale en (EU-)politieke gevolgen van de uitbraak.
- Interne doelgroepen zijn op de hoogte van de ontwikkelingen en van de overheidsmaatregelen. Zij weten wat en hoe zij kunnen communiceren.

Omgaan met emoties:

- Doelgroepen kunnen hun zorgen uiten en voelen zich gehoord door de overheid.
- Doelgroepen hebben vertrouwen in de aanpak van de overheid en diens samenwerking met de intermediairs.

6. Fasen en scenario's

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillende fasen en scenario's waarin Nederland zich met betrekking tot een uitbraak van blauwtong kan bevinden. Fasen zijn gedefinieerd in het Handboek Crisisbesluitvorming EZ. Scenario's zijn afhankelijk van verschillende gebeurtenissen die zich kunnen afspelen in de tijd.

Eerst worden de verschillende fasen toegelicht, vervolgens worden scenario's binnen de fasen besproken om af te sluiten met voorbeelden van beleidsinstrumenten voor de verschillende scenario's.

6.1 Fasen en scenario's

De fasen in dit draaiboek sluiten aan op de fasen vermeld in het Handboek Crisisbesluitvorming van EZ. Bij elke fase hoort een bepaald pakket aan maatregelen en beleidsinstrumenten.

Ook worden per fase verschillende scenario's beschreven. Deze scenario's zijn een weergave van mogelijke situaties die zich kunnen voordoen. De scenario's variëren van geen uitbraak in de '*normale fase*' tot een uitbraak in de '*crisisfase*'. Niet alleen de scenario's in Nederland zijn meegenomen, ook met uitbraken in de lidstaten en derde landen wordt rekening gehouden. Dit houdt echter niet in dat er zich in de praktijk geen andere situaties kunnen voordoen, bijvoorbeeld een combinatie met een uitbraak van een andere besmettelijke dierziekte. De samenhang tussen fasen en scenario's kan in de loop van de tijd veranderen. Indien een bepaald serotype van blauwtong bijvoorbeeld endemisch wordt in Nederland, zal er voor dit type geen sprake meer zijn van een *crisisfase*.

6.1.1 Normale fase

In de *normale fase* is er geen sprake van een dreigende uitbraak van blauwtong. Er is geen blauwtong aanwezig in Nederland en er zijn geen onverwachte uitbraken van blauwtong bij andere lidstaten of relevante handelspartners.

Echter, in verschillende Europese lidstaten en derde landen circuleren geregeld verschillende serotypes van blauwtong. Daarom zijn ook in deze fase maatregelen van kracht, zoals importbeperkingen, en is alertheid geboden. Ook 'monitoring en surveillance' kan tot de maatregelen in de *normale fase* behoren, om vroegtijdig een besmetting te kunnen ontdekken.

Er zijn twee scenario's beschreven in de *normale fase*:

A. Geen sprake van een dreigende uitbraak van blauwtong.

Er is geen blauwtong aanwezig in Nederland en er zijn geen onverwachte uitbraken van blauwtong bij andere lidstaten of relevante handelspartners.

B. Er is een uitbraak van blauwtong buiten de EU, of binnen de EU op een afstand van meer dan 150 km afstand van de Nederlandse grens.

6.1.2 Aandacht fase

De *aandacht fase* gaat in op het moment dat er signalen zijn dat er een crisis dreigt. Dit kan het geval zijn bij een verdenking van een dier met blauwtong in eigen land of bij een onverwachte uitbraak van blauwtong in een andere lidstaat of bij een relevante handelspartner. Tijdens de *aandacht fase* kan er een Departementaal Beleidsteam (DBT) bij elkaar worden geroepen. Het is aan de voorzitter van het DBT om op- dan wel af te schalen, waarbij de volgende criteria een rol spelen:

- Risicoanalyse van de NVWA (deze gaat onder andere in op (handels)contacten)
- Het aantal bedrijven met (mogelijk) besmette dieren in het betreffende land
- De locatie van het bedrijf met (mogelijk) besmette dieren / het voorkomen van natuurlijke barrières met het betreffende land
- De afstand van het gebied met de uitbraak tot de Nederlandse grens
- De verspreiding van het virus
- De dierdichtheid in het (mogelijk) besmette gebied
- Informatievoorziening door het betreffende land (snelheid, validiteit)
- Effectiviteit van veterinaire diensten
- Klimatologische omstandigheden en seizoenen in Nederland en het (mogelijk) besmette gebied
- Vectoractiviteit in Nederland en in het (mogelijk) besmette gebied
- Competentie van de vector
- Mortaliteit virustype

Er zijn 4 scenario's beschreven in de *aandacht fase*:

- C. Er is een uitbraak van blauwtong binnen de EU, op een afstand van minder dan 150 Km van de Nederlandse grens. Het beperkingsgebied is niet grensoverschrijdend.
- D. Er is een uitbraak van blauwtong bij een van de buurlanden. Het beperkingsgebied of het 20 km gebied is grensoverschrijdend.
- E. Er is een verdenking (zonder uitbraak) van blauwtong in Nederland.
- F. Er is een bevestigde besmetting, onderzoek naar verspreiding loopt nog (verspreiding is onder andere afhankelijk van vectoractiviteit).

6.1.3 Verdenkingsfase

In de beleidsdraaiboeken MKZ, KVP en AI is sprake van een *verdenkingsfase*, bij blauwtong niet. Bij blauwtong is er namelijk geen onderscheid te maken tussen maatregelen in de *aandacht fase* en maatregelen in de *verdenkingsfase*.

6.1.4 Crisisfase

De *crisisfase* gaat in op het moment van een bevestigde uitbraak van blauwtong bij gehouden of wilde herkauwers in Nederland, waarbij viruscirculatie is aangetoond.

Er is één scenario beschreven in de *crisisfase*:

- H. Er is een uitbraak van blauwtong in Nederland en viruscirculatie is aangetoond.

6.1.5 Fase van buitengewone omstandigheden

In de *fase van buitengewone omstandigheden* is er sprake van ernstige maatschappelijke ontwrichting waarbij normale bevoegdheden niet meer toereikend zijn. Een dergelijke

situatie is bij blauwtong zeer onwaarschijnlijk, o.a. gezien het feit dat er geen ruimingën zullen plaatsvinden bij de bestrijding. Om deze reden wordt er niet gewerkt met een *fase van buitengewone omstandigheden*.

6.1.6 Afbouwfase

De afbouw van de *aandacht fase* gaat in op het moment dat de dreiging van een besmetting afkomstig uit het buitenland is genormaliseerd.

De afbouw van een *verdenkingsfase* gaat in op het moment dat de laboratoriumuitslagen van het verdachte geval negatief zijn en een klinische verdenking niet meer aanwezig is.

De *afbouwfase* van een *crisisfase* gaat in op het moment dat de temperaturen te laag worden voor knuttenactiviteit, dit wordt de 'knuttenvrije periode' genoemd.

De knuttenvrije periode wordt niet bepaald in tijden dat Nederland vrij is van blauwtong.

Begin en einde knuttenvrije periode

De verspreiding van blauwtong wordt veroorzaakt door knutten. Wanneer knutten niet actief zijn, kan geen verspreiding van virus plaatsvinden. Vectoractiviteit is onder andere afhankelijk van klimatologische omstandigheden en stopt wanneer de temperatuur gedurende enige tijd lager is dan 10 graden. Bovendien is virusvermeerdering in knutten niet meer mogelijk wanneer de temperatuur onder de 15 graden Celsius komt.

Voor de start van de knuttenvrije periode zijn in Europees verband (Bijlage V [Verordening 1266/2007/EG](#)) de volgende criteria gedefinieerd:

- Per nacht per val worden minder dan 10 knutten gevangen.
- Max. temperatuur gedurende minimaal 2 weken < 10° Celsius, of
- Max. temperatuur gedurende minimaal 1 week < 10° Celsius en gedurende deze week 3 nachtvorsten.

Wanneer de klimatologische omstandigheden aan deze criteria voldoen, wordt de knuttenvrije periode met terugwerkende kracht ingevoerd.

Voor het bepalen van het einde van de knuttenvrije periode, zijn in Europees verband (bijlage V [Verordening 1266/2007/EG](#)) de volgende criteria gedefinieerd.

Zodra aan één van onderstaande criteria wordt voldaan, eindigt de knuttenvrije periode.

- Er wordt een (nieuwe) uitbraak ontdekt (viruscirculatie is vastgesteld).
- Tenminste 28 dagen vóór de eerste datum waarop in een lidstaat ooit viruscirculatie heeft plaatsgevonden.
- Er worden in één val per 12 uur (zowel vallen die binnen als buiten zijn opgehangen) meer dan 10 *Culicoides* gevangen, of meer dan 5 vrouwtjes die al eitjes hebben gelegd.
- De minimum temperaturen zijn gedurende twee achtereenvolgende weken hoger dan 10° Celsius.

Om de vectoractiviteit in Nederland te monitoren, worden op strategische plaatsen vallen geplaatst.

6.2 Mogelijke beleidsinstrumenten per fase

6.2.1 Normale fase (scenario A en B)

In de *normale fase* is geen sprake van (een dreigende) blauwtong uitbraak. Zoals eerder vermeld, is monitoring belangrijk in deze fase. Volgens de OIE-code én EU-regelgeving verplichte onderdelen voor het aantonen van afwezigheid van virus zijn early warning (meldingsplicht) en actieve surveillance.

In de *normale fase* is er verder tijd om het crisismanagement en bestrijdingsbeleid verder te ontwikkelen. Op basis van ervaringen uit afgelopen crises en nieuwe ontwikkelingen op het gebied van dierziektebestrijding wordt het beleid continu aangepast en verbeterd. De volgende onderwerpen komen hierbij onder andere aan bod:

- Het uitvoeren van risicoanalyses.
- Het bevorderen van de samenwerking tussen diverse partijen (intern en extern).
- Het ontwikkelen, afstemmen en actualiseren van draaiboeken.
- Het opzetten en uitvoeren van opleidingen, trainingen en simulaties.
- Het opstellen van conceptregelingen (modellen).
- Het aangaan van contracten met externe partijen.
- Het voorzien in materiële voorraden.

Daarnaast worden bij scenario B verdenkingen en/of incidenten afgehandeld volgens het NWWA draaiboek Verdenkingen.

6.2.2 aandacht fase (scenario's C, D, E en F)

In de *aandacht fase* is er sprake van een uitbraak van blauwtong bij een lidstaat van de EU op een afstand van minder dan 150 km van de Nederlandse grens (scenario C). Deze uitbraak binnen de EU kan in een buurland plaatsvinden, in dat geval kan het 20 km gebied of het beperkingsgebied grensoverschrijdend zijn (scenario D). Op het moment van de *aandacht fase* kunnen al enkele beleidsinstrumenten worden ingezet of verscherpt, bijvoorbeeld informeren en adviseren van bedrijfsleven en belangengroepen. Wanneer sprake is van een verdenking van of een besmetting met blauwtong in Nederland, maar viruscirculatie is nog niet aangetoond kan het TUO en andere belangengroepen geïnformeerd worden.

6.2.3 Crisisfase (scenario H)

De *crisisfase* gaat in op het moment dat er een uitbraak in Nederland is bevestigd (scenario H) en viruscirculatie is aangetoond. Waarschijnlijk zullen meerdere besmettingen gevonden worden als gevolg van verspreiding via een vector. In deze periode van initiële gevallen en later de bestrijding van de epidemie, zullen alle mogelijke beleidsinstrumenten ingezet worden, zoals informeren en adviseren, exportverboden en het instellen van gebieden. Zie hiervoor verder hoofdstuk 7.

7. Maatregelen bij uitbraak blauwtong

7.1 Maatregelen vóór uitbraakbevestiging

In het geval dat er één of meerdere dieren zijn geïmporteerd (binnen of buiten EU) met blauwtong en er nog geen verspreiding is aangetoond, gelden er andere maatregelen dan bij een uitbraak (zie ook 2.4). Dit geldt ook bij introductie van een nieuw serotype tijdens een uitbraaksituatie.

Het bedrijf

De geïmporteerde besmette dieren moeten door de eigenaar worden afgevoerd voor de slacht. Op het bedrijf mag verder geen aan- of afvoer van dieren plaatsvinden.

Tests op verspreiding

Er wordt op het bedrijf zelf, en in een straal van 1 km om het bedrijf, onderzoek gedaan naar verspreiding van het virus. Hierbij worden alle herkauwers getest (PCR-test). Indien verspreiding van het virus wordt aangetoond, zullen de maatregelen die in de onderstaande paragrafen weergegeven worden, ingaan. Tevens worden rond de eerste besmette bedrijven knuttenvallen geplaatst om uit gevangen knutten virus te kunnen isoleren.

7.2 Maatregelen bij een uitbraak

7.2.1 Gebiedsmaatregelen

Bij een bevestigde besmetting zullen als eerste gebiedsmaatregelen worden ingesteld. Het instellen van gebieden is een verplichting op grond van de blauwtong Bestrijdingsrichtlijn ([2000/75/EG](#)) en de blauwtong Verordening ([1266/2007/EG](#)). Ook de OIE schrijft het instellen van gebieden voor.

20 km gebied

Wanneer een uitbraak van blauwtong bevestigd is en viruscirculatie is aangetoond, worden rond het bedrijf/de bedrijven waar de besmette dieren gevonden zijn vervoersbeperkingsgebieden met een straal van 20 km ingesteld.

Beperkingsgebied

Naast het instellen van een 20 km gebied rond het bedrijf/de bedrijven waar de besmette dieren gevonden zijn, moeten op grond van [Richtlijn 2000/75/EG](#) ook een beschermingsgebied met een straal van 100 km en een toezichtgebied met een straal van 50 km, rond het beschermingsgebied, ingesteld worden. Deze gebieden kunnen samengevoegd worden tot één groot 150 km gebied, het beperkingsgebied. Bij vaccinatie kunnen bijvoorbeeld wel 100 en 150 km gebieden ingesteld worden. In het beperkingsgebied gelden strikte maatregelen voor het vervoer van herkauwers naar vrije gebieden.

Vrije gebieden

Dit betreft alle gebieden buiten de 20-km zone en het beperkingsgebied.

Vervoer van herkauwers binnen het beperkingsgebied

Het vervoer van herkauwers uit het beschermingsgebied naar het toezichtsgebied, of vanuit het 20-km gebied naar de rest van het beperkingsgebied is toegestaan onder de voorwaarden van bijlage III van de [Verordening 1266/2007/EG](#) óf andere diergezondheidsgaranties op grond van een risicobeoordeling van de maatregelen óf als de dieren direct naar de slacht gaan.

Het vervoer van herkauwers binnen hetzelfde deel van het beperkingsgebied (20km-, beschermings- of toezichtgebied) waar hetzelfde virus circuleert, anders dan het vervoer dat hiervoor beschreven is, is alleen toegestaan als de dieren op de dag van vervoer geen klinische tekenen van blauwtong vertonen.

Drachtige dieren moeten aan dezelfde voorwaarden als fok- en gebruiksdieren voldoen.

Vervoer van beperkingsgebied naar vrij gebied

Het verplaatsen van dieren uit het beperkingsgebied naar vrije gebieden is toegestaan als ze aan bijlage III van [Verordening 1266/2007/EG](#) voldoen óf andere diergezondheidsgaranties op grond van een risicobeoordeling van de genomen maatregelen. Deze maatregelen moeten voor de verplaatsing van de dieren door de bevoegde autoriteit van de plaats van herkomst worden voorgeschreven en door de bevoegde autoriteit van de plaats van bestemming worden goedgekeurd. De Commissie moet hierover worden ingelicht.

De autoriteit van de plaats van bestemming zet een kanalisatieprocedure op om ervoor te zorgen dat de dieren of (levende) producten daarvan niet naar een andere lidstaat worden verplaatst.

Vervoer slachtdieren van beperkingsgebied naar een vrij gebied

Aan de volgende voorwaarden moeten de dieren en het transport voldoen:

- De dieren worden onder officieel toezicht getransporteerd en binnen 24 uur na aankomst geslacht.
- Als een rustperiode is ingesteld tijdens het reizen, gebeurt dit op een controlepost in het beperkingsgebied van oorsprong.
- Er is geen geval van blauwtong geregistreerd in het bedrijf van herkomst voor een periode van tenminste 30 dagen vóór de datum van verzending.
- De NVWA meldt het transport ten minste 48 uur vóór het laden van de dieren aan de lidstaat van bestemming.

Vervoer sperma van beperkingsgebied naar een vrij gebied

Het vervoer van sperma uit het beperkingsgebied is toegestaan onder de voorwaarden van bijlage III, onderdeel b van [Verordening 1266/2007/EG](#).

Vervoer embryo's en eicellen van beperkingsgebied naar een vrij gebied

Het vervoer van embryo's en eicellen uit het beperkingsgebied is toegestaan onder de voorwaarden van bijlage III, onderdeel c van [Verordening 1266/2007/EG](#).

Vervoer herkauwers naar gebieden met een lagere gezondheidsstatus

Het is toegestaan herkauwers te vervoeren naar gebieden met een lagere gezondheidsstatus. Bijvoorbeeld van het beperkingsgebied of vrije gebied naar het 20 km gebied. Aan deze transporten zijn geen voorwaarden verbonden.

Vervoer ongevoelige diersoorten

Het vervoer van voor blauwtong ongevoelige diersoorten (alle niet-herkauwers) is niet aan voorwaarden verbonden.

7.2.2 Vervoersmaatregelen

Levende herkauwers

Met het vervoer van besmette levende herkauwers kan het virus naar een vrij gebied gebracht worden. Daarom wordt het vervoer van levende herkauwers van het besmette gebied naar een ander gebied verboden of verbonden aan beperkende voorwaarden. Omdat blauwtong een gebiedsbesmetting is kan het vervoer van levende herkauwers binnen een besmet gebied onder bepaalde voorwaarden toegestaan zijn. Voor het vervoer van verdachte of met blauwtong besmette dieren gelden de voorwaarden van de NVWA. Naast het informeren van de sector, krijgen houders van verdachte of besmette dieren in een brief uitleg over wat deze beperkingen precies inhouden.

Levende producten van herkauwers

Onder levende producten verstaan we sperma, eicellen en embryo's van herkauwers. Levende producten van besmette dieren kunnen virus bevatten. Om die reden gelden er beperkingen en voorwaarden voor het vervoer.

Dierlijke producten, diervoeders en mest

Aan het vervoer van dierlijke producten zoals vlees en melk, diervoeders en mest zijn geen risico's verbonden voor de verspreiding van blauwtong. Er worden daarom geen beperkingen opgelegd aan het vervoer van deze producten.

Andere diersoorten

Aan het vervoer van andere diersoorten dan herkauwers (bijv. paarden) zijn geen risico's verbonden voor de verspreiding van blauwtong (los van het waarschijnlijk verwaarloosbare risico dat bij het vervoer van deze dieren knutten meereizen). Er worden daarom geen beperkingen opgelegd aan deze vervoersbewegingen.

Hobbydieren

Voor het vervoer van hobbydieren (herkauwers) van bedrijven of particulieren gelden dezelfde maatregelen als voor bedrijfsmatig gehouden herkauwers. Het transport van deze herkauwers vormt een even groot risico als het transport van commercieel gehouden herkauwers. Omdat blauwtong een gebiedsbesmetting is, gelden de maatregelen voor alle in het besmette gebied gehouden herkauwers.

7.2.3 Insecticiden

Het gebruik van insecticiden of repellents bij de beheersing van blauwtong is in wisselende mate effectief. Ervaringen uit het verleden in Nederland en in Zuid Europa hebben geleerd dat het gebruik van insecticiden als algemeen bestrijdingsmiddel om blauwtong uit te roeien of om te voorkomen dat een bedrijf met blauwtong besmet raakt, onvoldoende effectief is. De EFSA bevestigt deze conclusie in het rapport 'Scientific Opinion on bluetongue vectors and insecticides'. Of het zinvol is om in een bepaalde situatie het structureel gebruik van insecticiden voor te schrijven, is afhankelijk van het type knut en het middel. Bij een nieuwe uitbraak zal afhankelijk van het type met de Commissie worden overlegd over het wel of niet instellen van deze maatregel.

De EFSA concludeert in ditzelfde rapport dat het gebruik van insecticiden voor de behandeling van dieren en transportmiddelen voorafgaand aan transport bijvoorbeeld wél effect kan hebben op de verspreiding van blauwtong. Het gebruik van insecticiden voorafgaand aan transport, zal bij een uitbraak van blauwtong één van de voorwaarden zijn waaronder vervoer van dieren tussen gebieden mogelijk is.

7.2.4 Vaccinatie

Vaccinatie is een zeer belangrijk instrument in de bestrijding van blauwtong. Het wordt daarom in hoofdstuk 9 apart behandeld.

7.2.5 Maatregelen op en om het bedrijf

Opstallen

Volgens de Europese Richtlijn moet in het 20 km gebied een opstalverplichting ingesteld worden. De Europese Richtlijn is echter geschreven voor de Zuid-Europese situatie. In Noordwest Europa werd het BTV door een andere Culicoides soort verspreid dan in Zuid-Europa. De knutten die in 2006/2007 in Noordwest Europa verantwoordelijk waren voor de verspreiding van blauwtong, bevinden zich zowel binnen als buiten de stallen van dieren. In overleg met de EC en de andere lidstaten werd daarom besloten om bij een uitbraak van blauwtong (afhankelijk van het Culicoides soort) in Noordwest Europa geen opstalverplichting in te stellen. Bij een nieuwe uitbraak zal afhankelijk van het type knut met de Commissie worden overlegd over het wel of niet instellen van deze maatregel. Wanneer bij een uitbraak een andere vector verantwoordelijk is voor de verspreiding, bestaat de mogelijkheid dat opstallen wel een effectieve bestrijdingsmaatregel is.

Af- en vervoer destructiemateriaal

Het af- en vervoeren van destructiemateriaal door een daarvoor aangewezen bedrijf is toegestaan. Dit vormt geen risico op de verspreiding van het BTV.

Bezoekers

Voor bezoekers aan veehouderijbedrijven met herkauwers gelden geen beperkingen. Blauwtong wordt niet verspreid door mensen en het is geen zoönose.

7.3 Maatregelen bij endemische situatie

Er wordt van een endemische situatie gesproken wanneer een infectie zich gedurende lange tijd kan handhaven in een bepaald gebied of land. Het aantal besmettingen is bij een endemische ziekte min of meer constant. Als een blauwtong-serotype endemisch verklaard wordt, is daar altijd een uitbraak aan voorafgegaan.

In Nederland is tot nu toe alleen serotype 8 endemisch geweest. Sinds 2012 heeft Nederland opnieuw de vrijstatus van blauwtong gekregen. Ten tijde van publicatie van dit draaiboek zijn in een groot deel van Zuid-Europa blauwtong serotype 4 en serotype 1 endemisch. Verder is er in Frankrijk in 2015 opnieuw blauwtong serotype 8 vastgesteld. De maatregelen voor de situatie dat blauwtong endemisch wordt in Nederland verschillen van de maatregelen die gelden bij de uitbraak van een nieuw serotype. Zo zullen in een endemische situatie in heel Nederland geen gebieden zijn, heel Nederland is dan beperkingsgebied voor blauwtong. De maatregelen die dan in heel Nederland gelden zijn gelijk aan de maatregelen voor vervoer binnen een beperkingsgebied en vanuit het beperkingsgebied naar een vrij gebied.

7.4 Maatregelen intracommunautair verkeer en derde landen

Zodra er een uitbraak is van blauwtong, binnen of buiten de EU, zal de EU maatregelen treffen met betrekking tot intracommunautair verkeer (EU) of import (derde landen) uit het betreffende land.

De EC stelt de maatregelen voor in een conceptbeschikking. Deze wordt besproken in het Permanent Comité voor de Voedselketen en de Diergezondheid (SCoPAFF). Dit is een overleg waar alle lidstaten aan deelnemen en dat de conceptbeschikking bespreekt en aanneemt. Indien het advies positief is wordt de beschikking bekend gemaakt. In spoedeisende gevallen kan de Commissie ook een beschikking aannemen zonder voorafgaand eerst het SCOPAFF te raadplegen. Wel wordt de beschikking dan besproken in het eerstvolgende SCOPAFF. Een verbod op import van risicovolle dieren en (levende) producten uit het land of de regio van de uitbraak kan op die manier Europees geregeld worden. Voor de Nederlandse toepassing van deze maatregelen, zie ook hoofdstuk 3. Indien Nederland inschat dat het risico heel groot is, kan zij, in afwachting van Europese maatregelen, na afstemming met de Europese Commissie, een nationaal importverbod instellen.

Export

Zodra er een verdenking of een uitbraak van blauwtong in Nederland plaatsvindt, kan Nederland afhankelijk van de situatie, een exportverbod opgelegd krijgen van de EC of relevante handelspartners. Om maximaal invulling te geven aan de plicht om andere lidstaten en handelspartners te vrijwaren van een uitbraak van blauwtong kan Nederland, vooruitlopend op een Europese beschikking, zelf een (gedeeltelijk) exportverbod voor uitvoer van levende herkauwers en levende producten instellen. De landen buiten de EU (derde landen) kunnen importverboden opleggen voor deze dieren en levende producten uit Nederland.

8. Monitoring

De uitbraak van 2006 in Noordwest Europa heeft duidelijk gemaakt dat niet alleen de mediterrane lidstaten risico lopen op een uitbraak met blauwtong. Ook in de noordelijke lidstaten wist het virus zich te verspreiden in de populatie herkauwers. Om meer kennis van de epidemiologische situatie te verkrijgen en de juiste maatregelen te treffen die de verstoring van de handel tot een minimum beperken, moeten EU-lidstaten monitoringsprogramma's instellen. Uit [Verordening 1266/2007/EG](#) vloeit voor Nederland een verplichting tot monitoring op blauwtong voort. De lidstaten en de Europese Commissie hebben daar gezamenlijk een document ([SANCO/10581/2006](#)) voor opgesteld.

8.1 Doel en middelen

8.1.1 Doelstelling

De doelstellingen van monitoring kunnen als volgt omschreven worden:

- het behouden van de officiële vrijstatus, of
- het verkrijgen van de officiële vrijstatus, of
- vectormonitoring om aan te tonen dat er sprake is van een seizoensvrije periode

8.1.2 Middelen

Voor de monitoring en surveillance van blauwtong zijn drie middelen beschikbaar:

- Klinische monitoring (meldingsplicht)
- Serologisch en virologisch onderzoek van bloed/melkmonsters van herkauwers
- Entomologisch onderzoek (knutten)

8.1.3 Geografische eenheden

Omdat blauwtong een gebiedsbesmetting is wordt de belangrijkste epidemiologische eenheid niet gevormd door een dier of een kudde, maar door een geografische eenheid. De meest optimale geografische eenheid voor de monitoring van blauwtong wordt gevormd door een gebied van ongeveer 45 x 45 km (ongeveer 2000 km²). In Nederland wordt gebruik gemaakt van de reeds gedefinieerde regio's voor de monitoring van blauwtong.

8.2 Monitoringsprogramma's

8.2.1 Klinische monitoring

Passieve klinische monitoring heeft tot doel om viruscirculatie zo vroeg mogelijk in het seizoen te ontdekken. Passieve monitoring is gebaseerd op de verplichte melding van klinische symptomen van blauwtong door veehouders en dierenartsen aan de NVWA. In Nederland worden zo nodig campagnes gehouden om de "awareness" van veehouders te vergroten. Om te zorgen voor doeltreffende en doelmatige uitwisselingen van informatie tussen de lidstaten en de Commissie over de bestaande monitoring- en surveillanceprogramma's voor blauwtong, moeten die uitwisselingen via het EU Bluetongue-Network-Systeem (EU-BTNET-System) plaatsvinden.

8.2.2 Laboratoriumonderzoek

Het monitoringsprogramma blauwtong bestaat uit een jaarlijks programma van serologische onderzoeken. De bloedmonsters worden genomen van vatbare dieren. Dat zijn dieren die niet gevaccineerd zijn en ouder dan 8 maanden, dit in verband met maternale antilichamen. De dieren moeten representatief zijn voor de structuur van de populatie van vatbare soorten in het epidemiologisch relevante geografische gebied. De steekproef is berekend op het aantonen van een prevalentie van 20% per regio met een betrouwbaarheidsinterval van 95%. De bloedmonsters worden onderzocht met een ELISA. Bij een positieve uitslag worden deze dieren opnieuw getest. Dit houdt in dat van de betreffende dieren nieuwe bloedmonsters worden genomen en onderzocht. Positieve hertest monsters worden onderzocht met een virus neutralisatie test (VNT). Bij twijfel worden andere herkauwers op het betreffende bedrijf onderzocht. Indien de andere dieren op het bedrijf negatief testen wordt verondersteld dat de positieve uitslag van het betreffende dier fout positief is.

De bemonstering kan plaatsvinden op van te voren vastgestelde tijdstippen tijdens het gehele jaar, maar moet ten minste 1 keer per jaar worden uitgevoerd en in de periode van het jaar waarin een infectie of seroconversie met de grootste waarschijnlijkheid zal worden opgespoord.

Algemeen wordt aangenomen dat bij een besmetting met blauwtong in elk geval de runderen besmet zullen zijn. Knutten prefereren immers runderen boven schapen en geiten. Een monitoringsprogramma onder runderen volstaat daarom om insleep van nieuwe serotypes in een vroeg stadium te ontdekken.

8.2.3 Monitoring voor verkrijgen vrijstatus

Om na een uitbraak weer een officiële OIE vrijstatus voor blauwtong te verkrijgen moet een land twee jaar lang na de laatste uitbraak, waaronder 2 seizoenen van vectoractiviteit, middels actieve monitoring, aantonen dat er geen viruscirculatie is. Door middel van een steekproef kan een prevalentie van 20% worden aangetoond.

8.2.4 Surveillance voor behoud vrijstatus

De OIE schrijft voor dat landen die zich in een blauwtong gevoelig gebied bevinden de vrijstatus voor blauwtong actief moeten aantonen. Sinds de uitbraak van 2006 in Noordwest Europa is de definitie van het blauwtong gevoelige gebied aangepast. Alle vrije landen die zich bevinden tussen 53° noorderbreedte en 34° zuiderbreedte (waaronder Nederland) bevinden zich volgens de OIE in de monitoringsfase en moeten via actieve monitoring met laboratorium onderzoek aantonen vrij te zijn van blauwtong. Door middel van een steekproef kan een prevalentie van 5% worden aangetoond.

8.2.5 Knuttenmonitoring

Wanneer temperaturen lager worden dan 10°C neemt de vectoractiviteit af. Om na een uitbraak of in een endemische situatie, in de winter te kunnen spreken van een knuttenvrije periode is het van belang vectoractiviteit te monitoren.

Met de vectormonitoring wordt beoogd informatie te verkrijgen over het begin en einde van de knuttenvrije periode. Vectormonitoring is gebaseerd op het vangen van *Culicoides* soorten.

Knuttenmonitoring wordt uitgevoerd door het Centrum Monitoring Vectoren (CMV) van de NVWA, waar de knutten geteld en geïdentificeerd worden. Zo nodig zullen pools van *Culicoides* naar het CVI (Nederlands referentielaboratorium) gestuurd worden om te onderzoeken op de aanwezigheid van virus.

De entomologische surveillance moet bestaan uit ten minste een actief jaarlijks programma voor het vangen van vectoren, door middel van vast opgestelde zuigvallen. Deze vallen moeten 's nachts gebruikt worden en 1 nacht per week tijdens de maand die voorafgaat aan het verwachte begin en tijdens de maand die voorafgaat aan het verwachte einde van de seizoensgebonden vectorvrije periode. Tijdens de seizoensgebonden vectorvrije periode moeten de vallen 1 nacht per maand gebruikt worden.

9. Vaccinatie

9.1 Inleiding

Vaccinatie is het meest effectieve middel ter beheersing van blauwtong. Omdat blauwtong via vectoren wordt overgedragen, is er altijd sprake van een gebiedsbesmetting, doordat knutten zich kunnen verplaatsen. Dit kan over kortere (vliegen) tot iets langere afstanden (met de wind). Vaccinatie voorkomt dat knutten virus opnemen en gaat op die manier verdere verspreiding van het virus tegen.

9.2 Doelstellingen vaccinatie

Vaccinatie tegen blauwtong kan ingezet worden voor verschillende doelen:

- Beperken van ziekteverschijnselen
- Mogelijk maken van transport
- Uitroeien van het virus

Indien het vaccin ingezet wordt om de ziekteverschijnselen te beperken kan iedere eigenaar besluiten om al dan niet te vaccineren. Vaccinatie is toegestaan als de NVWA middels een risico-analyse vaststelt dat er een reëel risico op insleep bestaat voor een bepaald serotype.

Volgens [Verordening 1266/2007/EG](#) moeten landen import van levende herkauwers uit met blauwtong geïnfecteerde gebieden toestaan indien de dieren aan bepaalde voorwaarden voldoen. Lidstaten mogen, als de dieren aan de door de EU gestelde eisen voldoen, de import niet weigeren. Vaccinatie kan een voorwaarde vormen voor export uit besmette gebieden en binnen EU. Om deze reden kan iedereen die een dier wil exporteren uit een besmet gebied binnen EU, afhankelijk van zijn persoonlijke kosten/baten analyse, besluiten om al dan niet te vaccineren.

Indien voldoende herkauwers in besmette gebieden gevaccineerd worden tegen het heersende type van blauwtong zou de knuttenpopulatie virusvrij kunnen worden. Het voordeel van deze strategie is dat de officiële vrijstatus verkregen kan worden voor dat bepaalde serotype. De EFSA schrijft in haar rapport (*'Scientific Opinion on bluetongue'*) dat de kans van slagen van een vaccinatiecampagne, met als doel het uitroeien van het virus, afhankelijk is van gunstige geo-klimatologische factoren (koude winters, overwinteringsmogelijkheden, geografische grenzen, lage knuttendichtheden, weinig mogelijkheid op nieuwe virusintroductie uit buurlanden).

Het belangrijkste nadeel van de strategie om het virus uit te roeien, zijn de mogelijk hoge kosten, omdat herkauwers wellicht meerdere jaren gevaccineerd moeten worden. Het is vooraf moeilijk in te schatten hoe lang het duurt om virusvrij te worden. Tijdens de vorige uitbraak van BT8 in Noordwest-Europa bleken na 2 jaar vaccineren geen klinische gevallen meer voor te komen. Dit is echter geen garantie voor evt. toekomstige uitbraken. Bovendien moet een voldoende groot deel van het getroffen gebied (en meestal heeft dit betrekking op meerdere lidstaten) dezelfde vaccinatiestrategie voeren.

9.3 Het vaccin

Voorwaarde voor het inzetten van vaccinatie is dat er een geregistreerd vaccin beschikbaar is. Een geregistreerd vaccin is effectief en veilig en werkt tegen het betreffende serotype.

Als de insleep van blauwtong aangetoond is of dreigt, is het van belang dat tijdig aan bestellen van vaccin wordt gedacht, gezien de doorlooptijd om vaccin te produceren en beschikbaar te krijgen. In geval van een geregistreerd vaccin zal de markt, door vraag en aanbod, zorg moeten dragen voor voldoende beschikbaarheid.

Bij een uitbraak van blauwtong is er niet altijd een geregistreerd vaccin aanwezig voor het betreffende serotype. Het is mogelijk om een vrijstelling te geven voor een niet geregistreerd vaccin in een noodsituatie.

9.4 Vaccinatiestrategie

Nederland heeft sinds 2012 opnieuw de vrijstatus voor blauwtong. Deze vrijstatus leidde er in eerste instantie toe dat vaccinatie tegen blauwtong niet langer was toegestaan. Dit is aangepast en nu mogen dieren worden gevaccineerd met een geïnactiveerd vaccin als de bevoegde autoriteit een specifieke risicobeoordeling heeft uitgevoerd. De conclusie van deze risicobeoordeling in Nederland is dat het risico op herintroductie van het BTV serotype 8 aanwezig is, omdat serotype 8 aanwezig is in Zuid-Europa. Met de stand van zaken in de EU bij het verschijnen van dit draaiboek (BTV-8 in Frankrijk; BTV-4 in Zuidoost Europa), is het risico op herintroductie onveranderd aanwezig.

Vanwege de uitkomst van de risicobeoordeling is het toegestaan herkauwers te vaccineren tegen blauwtong. De vaccinatie dient te worden uitgevoerd volgens de bijsluiter van een geregistreerd geïnactiveerd vaccin tegen blauwtong en dient te worden uitgevoerd door een dierenarts.

Om endemische serotypes van blauwtong in de wereld uit te roeien zijn grootschalige verplichte vaccinatiecampagnes nodig, bijvoorbeeld in alle lidstaten. Dit in verband met de vele insleeproutes als import en verspreiding door knutten.

Nederland heeft tijdens de uitbraak van 2006-2009, in goed overleg met sectorpartijen, gekozen voor een vrijwillige vaccinatie en zal dit bij toekomstige uitbraken opnieuw doen.

10 Niet-commercieel gehouden herkauwers

10.1 Kinderboerderijen, dierentuinen, hobbyhouders

Niet-commercieel gehouden herkauwers in bijvoorbeeld kinderboerderijen, dierentuinen of bij hobbyhouders vallen ook onder de maatregelen bij een uitbraak van blauwtong.

10.1.1 Maatregelen

Voor niet-commercieel gehouden herkauwers gelden bij een uitbraak van blauwtong dezelfde maatregelen als voor commercieel gehouden herkauwers.

Omdat blauwtong verspreid wordt door knutten, zijn er geen risico's verbonden aan het ontvangen van bezoekers op een kinderboerderij of in een dierentuin. Aan het bezoeken van kinderboerderijen, dierentuinen en locaties met hobbydieren worden dan ook geen beperkingen opgelegd.

10.1.2 Communicatie

Communicatie gedurende deze periode vindt plaats tussen de vertegenwoordiging van de kinderboerderijen (vSKBN), hobbydierhouders (KSG) en dierentuinen (NVD) en de contactpersoon Hobbydierhouderij van EZ (hobbydierhouders@minez.nl).

Ten tijde van een (dreigende) uitbraak van blauwtong in Nederland zijn de vSKBN, de NVD, en vertegenwoordigers van andere belangenorganisaties uitgenodigd als deelnemers aan het TUO.

10.2 Wilde dieren en natuurterreinen

Hier komt aan de orde hoe bij een besmetting van blauwtong kan worden omgegaan met herkauwers in de natuur (wild levend en gehouden) en de natuurterreinen waarin deze dieren voorkomen. De lidstaten van de EU zijn verplicht om viruscirculatie onder herkauwers (ook wilde herkauwers) te melden.

10.2.1 Risicoanalyse

Gezien de wijze waarop blauwtong wordt overgebracht kunnen wilde dieren of wildlevende grazers ook een rol spelen bij de verspreiding van blauwtong. Wilde herkauwers, grote grazers en herten, zijn over het algemeen minder gevoelig voor het ontwikkelen van symptomen, maar kunnen wel een rol spelen bij het onderhouden van knutten-populaties en viruscirculatie. Het is onduidelijk hoe groot de werkelijke rol van deze groepen dieren is onder Nederlandse omstandigheden.

10.2.2 Overleg natuur

Bij een (dreigende) uitbraak van besmettelijke dierziekten kan de Directie Natuur overleggen met maatschappelijke organisaties die nauw betrokken zijn bij natuurterreinen en/of natuurdieren.

10.2.3 Voor blauwtong vatbare wilde fauna

De 'wilde fauna' kan worden opgedeeld in verschillende categorieën. Het gaat in alle gevallen om dieren die niet voor productiedoeleinden worden ingezet, maar bijvoorbeeld voor het vegetatiebeheer en/of de instandhouding van het ecosysteem. Hier worden alleen de categorieën genoemd die relevant zijn voor blauwtong:

- Niet gehouden, niet locatiegebonden dieren

Dit zijn dieren waar mensen geen beschikkingsmacht over hebben, veelal ook aangeduid als wilde dieren. Voor blauwtong vatbare dieren zijn bijvoorbeeld edelherten, damherten, reeën, moeflons.

- Niet gehouden, locatiegebonden dieren

Dit betreft de dieren in grootschalige natuur zoals de Oostvaardersplassen, de Veluwezoom en andere natuurgebieden conform de Leidraad Grote Grazers. Voor blauwtong vatbaar zijn bijvoorbeeld heckrunderen en Schotse Hooglanders.

- Gehouden, (niet-) locatiegebonden dieren.

Voor blauwtong vatbare groepen zijn bijvoorbeeld schaapskuddes en grazers in natuurterreinen ten behoeve van vegetatiebeheer.

10.2.4 Maatregelen wilde herkauwers

Natuurdieren kunnen naar verwachting een rol spelen bij de verspreiding van blauwtong. Het is echter voor de meeste van deze dieren lastig om maatregelen te treffen zoals opstallen of het afsluiten van (delen van) leefgebieden. Indien het toch nodig blijkt te zijn bepaalde maatregelen te treffen ten aanzien van natuurdieren of natuurterreinen kan bij een (mogelijke) besmetting van blauwtong onder wilde herkauwers het Overleg Natuur (zie 10.2.2) bij elkaar worden geroepen, om mogelijk te nemen maatregelen te bespreken.

10.2.5 Monitoring

De EC stelt monitoring van wilde herkauwers niet verplicht. Daarom zullen wilde herkauwers in eerste instantie alleen gemonitord worden indien er een uitbraak van blauwtong onder of in de nabijheid van wilde herkauwers wordt geconstateerd. EZ kan besluiten monitoring van wilde herkauwers ook in andere gevallen te starten, bijvoorbeeld bij twijfel over het aanwezig zijn van de dierziekte onder wilde populaties en het gevaar van besmetting van andere (landbouw)huisdieren. Bij een bevinding van blauwtong onder wilde herkauwers zullen dezelfde maatregelen getroffen worden als bij een bevinding in gehouden herkauwers.

10.3 Laboratoria met gevoelige diersoorten

10.3.1 Inleiding

Omdat de maatregelen voor de beheersing van blauwtong met name betrekking hebben op vervoersbeperkingen, zullen laboratoria met gevoelige diersoorten maar zeer weinig hinder ondervinden van de maatregelen.

10.3.2 Maatregelen

In principe gelden voor transporten van proefdieren (alleen herkauwers) dezelfde maatregelen als voor commercieel gehouden herkauwers. Indien bepaalde dieren niet

aan de voorwaarden voor transport kunnen voldoen, kan contact opgenomen worden met de voor blauwtong verantwoordelijke beleidsmedewerker bij de directie DAD van EZ. Samen met deze beleidsmedewerker zal gekeken worden naar mogelijke oplossingen.

10.3.3 Communicatie

Communicatie gedurende deze periode vindt plaats tussen de belanghebbenden en de voor blauwtong verantwoordelijke beleidsmedewerker van de directie DAD van EZ. Ten tijde van een (dreigende) uitbraak van blauwtong is De Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde (NVP) gesprekspartner van EZ.

11. Volksgezondheid

Het blauwtong virus is niet gevaarlijk voor de mens. Ook wordt het virus niet door mensen overgedragen op andere herkauwers. Het BTV kan in vlees of andere dierlijke producten voorkomen, maar mensen kunnen niet ziek worden van het eten of drinken van deze producten. Het nuttigen van producten van dieren die tegen blauwtong gevaccineerd zijn, kent ook geen enkel risico.

Bijlagen

BIJLAGE 1: AFKORTINGEN EN DEFINITIES

Afkortingen

CVI	Central Veterinary Institute, nationaal referentielaboratorium
CVO	Chief Veterinary Officer
DG-AN	Directie Agro & Natuur
DAD	Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn
DCC-EZ	Departementaal coördinatie centrum van EZ
DBT	Departementaal beleidsteam
DGF	Diergezondheidsfonds
EU	Europese Unie
EZ	Ministerie van Economische Zaken
GD	Gezondheidsdienst voor Dieren BV
GWWD	Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren
KNJV	Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging
KNMvD	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
OIE	World Animal Health Organisation
NVD	Nederlandse Vereniging voor Dierentuinen
NVP	Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde
NVWA	Voedsel en Waren Autoriteit
ON&BD	Overleg Natuur en Besmettelijke Dierziekten
RCC-EZ	Regionaal Crisiscentrum van EZ
RHLDLP	Regeling handel levende dieren en levende producten
RVO	Rijksdienst voor ondernemend Nederland
SCoPAFF	Standing Committee on Plants, Animals, Food and Feed
vSKBN	vereniging Samenwerkende Kinderboerderijen Nederland
VIC	Voedsel en Waren Autoriteit Incident- en Crisiscentrum
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WUR	Wageningen Universiteit en Research Centrum

Definities

Zie ook de definities geformuleerd in Richtlijn 2000/75/EG, Beschikking 2005/393/EG en Regeling Beperkingsgebieden blauwtong.

TUO (Technisch Uitvoeringsoverleg)

Dit is het wederzijdse informeren overleg over de bestrijding van een uitbraak in crisistijd. Het is geen besluitvormend overleg, maar heeft als doel inzicht te krijgen in de consequenties van maatregelen, het uitleggen van maatregelen en het creëren van draagvlak voor maatregelen. Aan het overleg kunnen in beginsel de organisaties deelnemen die betrokken zijn bij of de effecten ondervinden van maatregelen die genomen worden in het kader van de bestrijding. In principe is het overleg niet

toegankelijk voor individuele bedrijven en er kan besloten worden per organisatie één deelnemer toe te laten.

Epidemiologie

Leer over de verspreiding van ziekten, verzameld kennis hoe ziekte wordt verspreid en hoe die verspreiding effectief kan worden verminderd

Hoog risico periode

De periode waarin een besmetting met BTV aanwezig kan zijn in een land of op een bedrijf voordat deze opgemerkt wordt.

Knutten

Muggen van de soort Culicoides. Enkele knuttensoorten kunnen het BTV verspreiden.

Overleg Natuur en Besmettelijke Dierziekten

Communicatie met betrokken natuurorganisaties onder leiding van Directie Natuur.

PVCD

Permanent Comité voor de Voedselketen en de Diergezondheid, vertaling van het Standing Committee on Plants, Animals, Food and Feed (SCoPAFF) vergadering van de veterinaire verantwoordelijken van alle lidstaten in de Europese Commissie

Regeling preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's

In deze regeling zijn regels opgenomen inzake onder meer het aanwijzen van besmettelijke dierziekten, regels over het verzamelen van dieren, hygiënevoorschriften ter voorkoming van besmettelijke dierziekten (waaronder de reiniging en ontsmetting van veewagens), uitvoeringsmaatregelen tot bestrijding van besmettelijke dierziekten en voorwaarden die gesteld zijn over het verlaten van deze gebouwen en terreinen.

SCoPAFF zie PVCD

Subklinisch

Er worden bij de dieren geen symptomen gezien van de ziekte.

Vectorgebonden ziekte

Ziekte die verspreid wordt door (stekende) insecten. Bijvoorbeeld muggen, teken, vliegen.

Viraemische dieren

Dieren die virus uit kunnen scheiden of voor viruscirculatie kunnen zorgen.

Viruscirculatie

Het BTV is actief aanwezig onder de populatie herkauwers en wordt verspreid.

BIJLAGE 2: SAMENSTELLING OVERLEGSTRUCTUUR

De volgende lijsten zullen dienen om in eerste instantie externe organisaties uit te nodigen bij het Technisch uitvoeringsoverleg (TUO). In het overleg kunnen niet genoemde organisaties ook deelnemen aan deze overleggen.

Het TUO is een wederzijds informerend orgaan. In het TUO zijn vertegenwoordigers van verschillende groepen vertegenwoordigd. Het TUO heeft als doel inzicht te geven en krijgen in de consequenties van maatregelen, het uitleggen van maatregelen en het creëren van draagvlak voor maatregelen. In principe is het TUO niet toegankelijk voor individuele bedrijven en het aantal deelnemers per organisatie wordt beperkt

TUO (zie 5.2.2)

Organisaties

Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren
AVINED
Nederlandse Bond voor Waaghouders van Levend Vee
Centraal Veterinair Instituut – Lelystad
Centraal Orgaan voor Kwaliteitsaangelegenheden in de Zuivel
Centrale Organisatie voor de Vleessector
Consumentenbond
Coöperatie Rundveeverbetering Delta
Cumela
De Organisatie voor Exportbevordering Rund
Dierenbescherming
Gezondheidsdienst voor Dieren
Inter Provinciaal Overleg
Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde
Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging
Land en Tuinbouw Organisatie
Landelijke Werkgroep Professionele Schapenhouders
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Nederlandse Belangenvereniging voor Hobbydierhouders
Nederlandse Federatie Edelpelsdieren
Nederlandse Geiten Zuivel Organisatie
Nederlandse Melkveehouders Vakbond
Nederlandse Organisatie Pluimveehouders
Nederlandse Organisatie voor de Geitenfokkerij
Nederlandse Vakbond Varkenshouders
Nederlandse Veeverbeterings Organisatie
Nederlandse Vereniging Dierentuinen
Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie
Nederlandse Pluimveehouders Vakbond
Nederlandse Vereniging voor Proefdierkunde

Afkorting

ANEVEI
AVINED
NBW
CVI
COKZ
COV
CB
CR-Delta
Veepro
DB
GD
IPO
KNMvD
KNJV
LTO
LWPS
VWS
NBvH
NFE
NGZO
NMV
NOP
NOG
NVV
NVO (CRV/HG)
NVD
Nevedi
NVP
NVP

Nederlandse Zuivel Organisatie	NZO
Platform Kleinschalige Schapen- en Geitenhouders	KSG
Producentenorganisatie Varkenshouders	POV
Rendac	Rendac
Sectorraad Paard	
Stichting Ent-Europa	
Vereniging Samenwerkende Kinderboerderijen Nederland	vSKBN
Transport en Logistiek Nederland	TLN
Stichting Brancheorganisatie Kalvesector	SBK
Stichting Zeldzame Huisdierrassen	SZH
Vee en Logistiek Nederland	V&LNL
Vereniging Gescheperde Schaapskuddes Nederland	VGSN
Vereniging Kwaliteitszorg Geitenhouderij Nederland	VKGN
Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie	NEPLUVI
Werkgroep Landbouw en Armoede	WLA
Zuivel NL	